

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Carl Hansen

Sakrättsliga moment vid överlåtelse och
pantsättning av aktier i kupongbolag då
aktiebrev inte finns utgivet

*Särskilt om verkan av denuntiation i förhållande till
överlåtaren och pantsättarens borgenärer*

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Patrik Lindskoug

Termin för examen: HT 2023

Innehåll

Summary	4
Sammanfattning	6
Förord	7
Förkortningar	8
1 Inledning	9
1.1 Bakgrund	9
1.2 Syfte och frågeställningar.....	11
1.3 Metod och material.....	11
1.3.1 Prejudikat.....	12
1.3.2 Doktrin.....	13
1.4 Forskningsläge.....	14
1.5 Avgränsningar	15
1.6 Disposition.....	16
2 Aktiebolagsrättsliga aspekter	18
2.1 Inledning.....	18
2.2 Aktiebolagsformerna	18
2.2.1 Kupongbolag.....	19
2.2.1.1 Aktiebrevet.....	19
2.2.1.2 Aktieboken.....	20
2.2.2 Kort om avstämningsbolag.....	21
2.3 Aktien och de där tillhörande ekonomiska befogenheterna och förvaltningsbefogenheterna.....	22
2.4 Sammanfattning.....	23
3 Sakrättsliga aspekter	24
3.1 Inledning.....	24
3.2 Borgenärs- och omsättningskyddet.....	24
3.3 Traditionsprincipen.....	26
3.3.1 Syftet med traditionsprincipen.....	26
3.3.2 Besittning, rådighet och publicitet	27
3.4 Denuntiationsprincipen.....	28
3.4.1 Syftet med denuntiationsprincipen	29
3.4.2 Underrättelse, rådighet och publicitet.....	29
3.5 Pragmatisk rättstillämpning av HD för att möjliggöra skyddsvärda och legitima transaktioner.....	30
3.5.1 NJA 2007 s. 413.....	30
3.5.2 NJA 2007 s. 652.....	32

3.6	Sammanfattning.....	32
4	Sakrättslig verkan när aktiebrev inte finns utgivet.....	35
4.1	Inledning.....	35
4.2	Offentliga utredningar beträffande rättsläget	35
4.3	Analog tillämpning av 31 § SkbrL i rättstillämpningen.....	37
4.4	Uttalanden i doktrinen	38
4.5	Sannolik orsak till ovissheten kring rättsläget.....	39
4.5.1	RH 2004:77.....	39
4.5.2	Per Henrikssons artikel	40
4.6	Sammanfattning.....	41
5	Sammanfattande diskussion och slutsats	43
	Käll- och litteraturförteckning.....	48
	Rättsfallsförteckning.....	51

Summary

The paper describes the rules of right of rem law that become effective and can protect an acquirer and pledgee against the transferor or pledger's creditors when shares in coupon companies are transferred or pledged but for which share certificates have not been issued. Transactions in shares of Swedish unlisted limited liability companies, which in most cases are coupon companies, are becoming more and more common and the more rare is the existence of physical share certificates. Today, when share certificates are issued, the share certificates must be traded in order for the acquirer or pledgee to obtain in rem protection against the other's creditors under Chapter 6, Section 8 of the Swedish Companies Act. However, what applies when share certificates have not been issued is neither clear from the text of the law nor has the situation been addressed by the Supreme Court. Many aspects indicate that denunciation to the board of the limited liability company is sufficient.

Historically, the share certificate has been an effective means of legitimising a shareholder, and to some extent still is today. However, the share certificate can create major problems. Lost share certificates are a recognised risk for an acquirer, and cancelling lost share certificates is a time-consuming process that can delay an acquisition and even cause the acquirer to withdraw. However, there are other ways in which an acquirer or pledgee can prove their rights to the company. The presentation of a legitimate and valid pledge or share transfer agreement makes it difficult for the board of directors of the limited liability company to refuse a share transaction on substantive grounds. Especially when the transferor is registered in the share register and there are no formal obstacles such as pre-emption- or retention of title clauses.

A shareholder may, by virtue of his shareholding, acquire a number of rights which, according to the prohibition of division under company law, are in most cases indivisible from the share. The majority of these powers are attributed to the shareholder by virtue of his entry in the share register and, as a general rule, cannot be separated from the share on the basis of the law of obligations. It can therefore be said that a shareholder who is registered in the share register has significantly more influence over the management of the company than if he is not registered. In today's regulation of right of rem law, a valid transaction under right of rem law is governed by whether the transferor or pledger has been sufficiently deprived of the right to dispose of the pledged or transferred object.

This paper indicates that denunciation can function in an equivalent way to tradition in order to cut off a transferor or pledger from access to shares at the same time as the transaction becomes visible to outsiders. This is supported by, among other things, the fact that the Supreme Court has applied the denunciation rule in section 31 of the Swedish promissory note law by analogy, in accordance with how it was intended to be applied according to the

preparatory work, in several similar situations. The court has also recently been pragmatic in facilitating transactions worthy of commercial protection, which may give an indication of how the Supreme Court likely would have viewed the issue today.

Sammanfattning

Uppsatsen redogör för vilka sakrättsliga regleringar som blir verksamma och kan skydda en förvärvare eller panthavare mot överlåtaren och pantsättarens borgenärer när aktier i kupongbolag överläts eller pantsätts men för vilka aktiebrev inte utgivits. Transaktioner med aktier i onoterade aktiebolag, vilka i de flesta fall utgörs av kupongbolag, blir allt vanligare och desto mer sällsynt är förekomsten av fysiska aktiebrev. Idag, när aktiebrev finns utgivna, gäller att aktiebrev måste traderas för att förvärvaren eller panthavaren ska erhålla sakrättsligt skydd mot den andres borgenärer enligt 6 kap. 8 § ABL. Däremot vad som gäller när aktiebrev inte finns utgivna framgår varken av lagtext och situationen har heller inte behandlats av Högsta domstolen. flera aspekter tyder på att denuntiation till aktiebolagets styrelse är tillräckligt.

Historiskt sett har aktiebrevet varit ett effektivt medel att legitimera en aktieägare på, och är det i viss utsträckning fortfarande idag. Aktiebrevet kan dock skapa stora problem. Förkomna aktiebrev är en vedertagen risk för en förvärvare och ett dödningsförfarande av förkomna aktiebrev är en tidskrävande process som kan fördröja ett förvärv och till och med leda till att förvärvaren drar sig ur. Däremot finns det andra tillvägagångssätt en förvärvare eller panthavare kan styrka sin rätt gentemot aktiebolaget. Genom uppvisande av ett legitimt och giltigt pantbrev eller aktieöverlåtelseavtal blir det besvärligt för aktiebolagets styrelse på materiella grunder att vägra en transaktion av aktier. Särskilt när överlåtaren finns inskriven i aktieboken och när inga formella hinder så som till exempel hembuds- eller förköpsförbehåll föreligger.

En aktieägare kan genom sitt aktieinnehav tillgodogöra sig en rad rättigheter som enligt det aktiebolagsrättsliga splittringsförbudet i de flesta av fall är odelbara från aktien. Majoriteten av dessa befogenheter tillskrivs aktieägaren genom att denne är införd i aktieboken, och kan som huvudregel inte på obligationsrättsliga grunder skiljas från aktien. Det går därmed säga att en aktieägare som är inskriven i aktieboken har avsevärt större rådighet över förvaltningen i aktiebolaget än om denna inte är inskriven. Inom den sakrättsliga regleringen idag sett till praxis styrs en sakrättslig giltig transaktion av huruvida överlåtaren eller pantsättaren blivit tillräckligt avskuren från rådigheten att förfoga över pant- eller överlåtelseobjektet.

Denna uppsats indikerar att denuntiation kan fungera på ett likvärdigt sätt som tradition för att avskära en överlåtare eller pantsättare från rådigheten till aktier samtidigt som transaktionen blir synlig för utomstående. Detta med stöd i bland annat att HD tillämpat denuntiationsregeln i 31 § SkbrL analogt, i enlighet med hur den enligt förarbetena var tänkt att tillämpas, i flera likartade situationer. Domstolen har på senare tid dessutom varit pragmatisk i att underlätta för kommersiellt skyddsvärda transaktioner, vilket ger en indikation på hur HD troligtvis sett på frågan idag.

Förord

Det här med att skriva förord är en känsloladdad uppgift. Samtidigt som denna uppsats sätter punkt på några av mina absolut roligaste, utvecklande och lärorika år i mitt liv märker det även början på ett nytt och kanske ännu mer spännande kapitel i livet.

Inspiration och antagligen det som ledde till valet av ämne att skriva examensarbete om kommer från att i tre år frekvent arbeta med kupongbolag. Under dessa år har jag inte sett röken av ett fysiskt aktiebrev, varför tanken slog mig att det kanske var något man skulle dyka in i och reda upp en gång för alla.

Men mycket går att säga om tiden jag tillbringat i Lund som student, alltifrån de livslånga vänskaperna man ingått och de roliga stunderna man fått dela med varandra. Att man dessutom fått äran att lära sig allt om juridik längs resans gång och lämnar staden med kamrater, kunskap och livserfarenhet är ovärderligt.

Jag vill tacka alla vänner, nära och kära samt lärarkåren vid den juridiska fakulteten för att ni gjort allt detta möjligt. Särskilt vill jag rikta ett stort tack till min familj, min goda vän Anton, min flickvän Josephine för allt stöd och sist men inte minst Patrik Lindskoug för värdefull handledning och trevliga luncher på Klostergatan under uppsatsskrivandet.

Det sades att dessa fyra och ett halvt år skulle flyga förbi – det var inte en lögn.

Lund, januari 2023

Carl Hansen

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
BrB	Brottsbalk (1962:700)
HBL	Lag (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag
HD	Högsta domstolen
KFM	Kronofogdemyndigheten
Euroclear	Euroclear Sweden AB
LkL	Lag (1845:50 s. 1) om handel med lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Prop.	Proposition
SOU	Statens Offentliga Utredningar
JT	Juridisk Tidskrift
SkbrL	Lag (1936:81) om skuldebrev
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

När man talar om aktiebolag och aktieäggande har aktien en central betydelse. Aktien och aktiebrevet har sedan länge nästintill varit synonymt med varandra. Aktien representerar de ekonomiska rättigheter som tillerkänns aktieägaren och aktiebrevet utgör ett bevis att aktieägaren har rätt att företräda rättigheterna som aktien för med sig.¹ Aktierätten i aktiebolaget har alltså historiskt varit nära sammanknuten till aktiebrevet med i förekommande fall tillhörande utdelningskuponger.²

På samma gång som aktiebolag och aktieägandet historiskt sett varit en viktig företeelse och en nyckelsten i den nationella samhällsutvecklingen har även sakrättsliga regleringar funnits där för att underlätta och skapa förutsägbarhet i affärssammanhang. Att en affärsförbindelse mellan två eller flera parter fungerar friktionsfritt och med förutsägbarhet är eftersträvansvärt och nödvändigt i ett välfungerande samhälle.

Kravet på tradition kan sägas fick sitt genombrott år 1925 då HD fastslog att LKL var tillämplig på omsättningsköp.³ Härefter har traditionskravets räckvidd och innebörd utvecklats. Juridiken är ofta dynamisk i takt med samhällsutvecklingen. Lagar, principer, människors agerande samt sätt att bedriva och göra affärer med varandra tenderar att komma och gå, men traditionsprincipen lever kvar med ett starkt fäste inom den svenska civilrätten. Som med många ting mognar och utvecklas saker med tiden, samma sak gäller för lagar och juridiken i allmänhet.

När lagar och juridiska principer behöver sättas in i en kontext eller till och med blir otydliga är det som regel antingen upp till lagstiftaren att förtydliga rättsläget alternativt ett jobb för HD att ge praktisk vägledning om hur en rättsregel ska tolkas. Traditionsprincipen och fundamentalt vad den innebär må vara tydlig i sig, men dess tillämpningsområde och dess praktiska ändamål i olika situationer förändras över tiden, varför mycket av gällande rätt beträffande traditionsprincipen utgörs av prejudikat från högsta instans.⁴

---

¹ Se Sandström (2023) s. 143.

² Se SOU 2001:1 s. 127.

³ Se SOU 2015:18 s. 65; NJA 1925 s. 130.

⁴ Se till exempel NJA 1998 s. 545; NJA 2007 s. 413. Jfr NJA 2008 s. 684.

I takt med samhällsutvecklingen förflyttas saker som tidigare föreföll naturligt att existera eller äga rum i fysisk skepnad eller närvaro. Ändlösa exempel hade kunnat ges på detta, men för att inte trötta ut läsaren kan ett fåtal exempel anges såsom införandet av digitala bolags- och föreningsstämmor, digitala möten i övrigt samt digitalisering av olika typer av värdepapper.⁵

Vi har på senare tid sett hur HD tillämpat ett yttre sakrättsligt moment vid överlåtelse av lös egendom, som har sin utgångspunkt i att den faktiska rådigheten över objektet i fråga måste avskäras från överlåtaren eller pantsättaren medan det i grund och botten finns ett krav på tradition.⁶ Sakrätten är som sagt dynamisk.

Huvudregeln vid överlåtelse och även vid pantsättning av lös egendom är att tradition av egendomen i fråga ska ske. För att en förvärvare av eller panthavare till aktier i kupongbolag ska kunna trygga sig mot överlåtaren eller pantsättarens borgenärer när aktiebrev finns utgivna, krävs att handlingen för ifrågavarande aktier traderas mellan parterna.⁷ En intressant fråga som väcks häri är vilket sakrättsligt moment som ska eller bör gälla där lös egendom överlåts, men där egendomen i fråga inte manifesterar sig i fysisk form, till exempel i situationer då något aktiebrev inte finns utgivet. Idag torde det vara allmänt påkallat att få klarhet i vad som gäller, då många aktieöverlåtelser och pantsättningar sker där något aktiebrev inte finns utgivet. Anledningarna till detta är framför allt hanteringen samt kostnaden för bolaget. Risken att förlora aktiebrev är överhängande och ett dödningsförfarande kan bli både kostsam och tidskrävande, vilket kan fördröja en transaktion och till och med få förvärvaren att backa.⁸

Vilket sakrättsligt moment som gäller vid överlåtelse eller pantsättning när aktiebrev inte är utgivet framgår inte av lagtexten.⁹ Lagberedningen ansåg år 1941 att reglerna om enkel fordran enligt 31 § SkbrL föreföll naturlig att tillämpa i situationer då aktiebrev inte fanns utgivna.¹⁰ Detta uttalande har stått oemotsagt inom offentligt tryck fram tills relativt nyligen. Sedan 2003 råder det delade uppfattningar om huruvida tradition är nödvändigt eller om något annat sakrättsligt moment är tillräckligt och kan ge ett tillfredsställande skydd, så som till exempel denuntiation till

---

⁵ Se bl. a. Prop. 2022/23:139 om införandet av digitala bolags- och föreningsstämmor.

⁶ Se bl. a. NJA 2007 s. 413; NJA 2007 s. 652; särskilt NJA 2008 s. 689 genom NJA 1998 s. 379. Jfr NJA 1989 s. 705; NJA 1996 s. 52 angående rådighetsavskärans större betydelse vid pantsättning.

⁷ Se 6 kap. 8 § *Aktiebolagslag (2005:551)* fortsättningsvis (ABL)

⁸ Se SOU 2009:34 s. 188 f.

⁹ Jfr dock för fall då aktiebrev finns utgivna, 6 kap. 8 § ABL.

¹⁰ Se SOU 1941:9 s. 174.

aktiebolagets styrelse.¹¹ De här delade uppfattningarna uppstod högst troligt i samband med ett hovrättsavgörande från 2004 som behandlade godtrosvförvärv av aktier som var förkomna.¹² Sedermera kommenterades domen av Per Henriksson genom en debattartikel i Juridisk Tidskrift, vilken användes som utslutande underlag i en SOU från 2009 där det gjordes en möjlig tolkning att aktier för vilka aktiebrev inte utgivits ej torde kunna godtrosvförväras eller skyddas mot överlåtarens borgenärer.¹³

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att utreda huruvida svensk rätt ger förutsättningar åt en förvärvare eller panthavare att erhålla sakrättsligt skydd mot överlåtarens borgenärer vid överlåtelse eller pantsättning av aktier för vilka aktiebrev inte utfärdats. Den här uppsatsen kommer därför belysa samt utreda det idag osäkra rättsläget, vad det beror på och kritiskt undersöka orsakerna till detta, i syfte att nå en slutsats i hur troligt det är att denuntiation kan medföra sakrättsligt skydd (borgenärs- och omsättningsskydd) i de fall då aktiebrev inte utfärdats.

För att uppnå syftet med uppsatsen kommer följande frågeställningar besvaras:

1. Vilka är orsakerna till det idag oklara sakrättsliga läget rörande överlåtelse och pantsättning av aktier för vilka aktiebrev inte utfärdats?
2. Lämpar sig denuntiation till bolagets styrelse i syfte att uppnå sakrättsligt skydd mot överlåtarens eller pantsättarens borgenärer i stället för tradition, i fall där aktiebrev inte finns utgivet?

1.3 Metod och material

Syftet med uppsatsen bör vara ledande vid val av metod. Uppsatsen behandlar både sakrättsliga och aktiebolagsrättsliga frågor, där syftet är att fastställa gällande rätt på ett rättsligt problem. Den rättsdogmatiska metoden är en lämplig metod att tillämpa på en uppsats som ämnar att utreda ett rättsligt problem.

---

¹¹ Särskilt i samband med RH 2004:77; uttalanden av Per Henriksson genom artikeln *Aktiebrev, aktiebok och sakrätten* i Juridisk Tidskrift som sedan fick ligga som grund för ställningstaganden i SOU 2009:34

¹² Se RH 2004:77.

¹³ Se Henriksson (JT 2004) s. 974 f; SOU 2009:34 s. 189.

Den rättsdogmatiska metoden används vid fastställandet av gällande rätt med stöd i rättskällorna och lämpar sig väl för en uppsats av de lege lata-karaktär. Rättsdogmatiken utgår från att tolka, beskriva och systematisera innehållet i gällande rätt samt de rättsregler som bör gälla (de lege ferenda).¹⁴ Metoden används för att fastställa gällande rätt med utgångspunkt i de traditionella rättskällorna, som enligt rättskällevärdet följer en klar och tydlig hierarki med lagregler i toppen, följt av förarbeten, prejudikat och slutligen den juridiska doktrinen. För att nå en lösning på det rättsliga problemet med hjälp av den rättsdogmatiska metoden måste först den generella regeln som allmänt är tillämplig i en viss situation identifieras, redogöras för och därefter sättas in i sammanhanget där dess relevans redogörs för. Sedermera består metoden i att redogöra för hur den generella regeln förhåller sig till och tillämpas på det rättsliga problemet.

I uppsatsen utgörs det rättsliga problemet av frågeställningarna ovan. För att uppnå syftet med uppsatsen och därmed besvara frågeställningarna kommer de traditionella rättskällorna analyseras och användas för att skapa klarhet kring det rättsliga problemet. Uppsatsen kommer utgå från förvärvaren och panthavarens perspektiv då ovissheten i rättsläget tenderar att främst träffa dessa.¹⁵

Uppsatsen kommer även göra analoga tillämpningar av vissa rättsfall och lagbestämmelser, särskilt 31 § SkbrL, för att besvara frågeställningarna. Inom den rättsdogmatiska metoden för att tolka gällande rätt kan en rad verktyg användas, däribland tolknings- och tillämpningsmetoden analogi. I avsaknad av uttrycklig lagtext inom ett rättsområde används en annan befintlig lagtext som är tänkt att tillämpas på likartade situationer. I denna uppsats kommer främst 31 § SkbrL att tillämpas analogt för att besvara frågeställningen och uppnå syftet med uppsatsen.¹⁶

1.3.1 Prejudikat

Vid tidpunkten för författandet av denna uppsats har HD ännu inte prövat frågorna som uppsatsen tar sikte på. Därmed existerar ingen prejudicerande vägledning kring vilket sakrättsligt moment som kan ge en förvärvare eller panthavare skydd mot överlåtaren eller pantsättarens borgenärer i situationer då några aktiebrev inte finns utgivna.

---

¹⁴ Se Kleineman (2018) s. 21 f.; Sandgren (2021) s. 51 f.

¹⁵ Se Ibid s. 22 f.

¹⁶ Se SOU 1941:9 s. 175.

Däremot existerar ett par avgöranden där HD analogt tillämpat 31 § SkbrL vid överlåtelse av egendom. De här har betydelse för frågeställningen och kommer behandlas samt analyseras i uppsatsen. Som exempel på rättsfall som är av relevans kan NJA 1971 s. 66 nämnas, där HD konstaterar att sakrättsligt skydd mot överlåtarens borgenärer vid försäljning av bostadsrätt uppstår först vid denuntiation till bostadsrättsföreningens styrelse. I NJA 1972 s. 512 framgår det att en överlåtelse av andel i dödsbo fordrar under rättelse till dödsboet och i NJA 1988 s. 257 uttalar HD att det vid överlåtelse av hyresrätt krävs att hyresvärderna denuntieras för att erhålla sakrättsligt skydd.

De rättsfall som redogjorts för ovan behandlar förvisso inte förhållandet då aktier överläts för vilka aktiebrev inte utfärdats. Där emot ger avgörandena en intressant indikation på hur HD genom ett lösningsorienterat förhållningssätt kommer till rätta med att tillämpa ett sakrättsligt moment där fysisk befattning med egendomen inte kommer i fråga. Därmed har analogier med viss försiktighet gjorts från rättsfall där det sakrättsliga skyddet för transaktioner med likartade egendomslag berörs.

1.3.2 Doktrin

Då det inom ramen för frågeställningen endast finns visst stöd att hämta i offentligt tryck samt en handfull avgöranden som indirekt berör kärnfrågan så måste ställningstaganden och uttalanden även inhämtas från den juridiska doktrinen.

Det bör nämnas att det råder delade uppfattningar kring doktrinen faktiska värde som juridisk källa.¹⁷ Jan Kleineman, professor vid Stockholms universitet i civilrätt, framhäver till exempel i huvudsak doktrinen som en allmänt accepterad juridisk källa. För att på ett framgångsrikt sätt kunna beskriva och i synnerhet kritisera rättsläget, anser han att doktrinen besitter egenskaper som andra källor ibland saknar som är nödvändiga för att göra välgrundade ställningstaganden. Kleineman menar att doktrinen spelar en central roll i den analytiska delen av rättsdogmatiken, där den bidrar till att ge perspektiv på normsystemet och därigenom förtydliga rättsläget och i förekommande fall identifiera brister i lagstiftningen.¹⁸ Christina Ramberg, professor vid Stockholms universitet i civilrätt, pekar på att det bör ställas ett krav på

---

¹⁷ Se Sandgren (2021) s. 48 ff.; Kleineman (2018) s. 33 ff.

¹⁸ Se Kleineman (2018) s. 33 ff. & 36 f.

urval av doktrin samt att doktrinen trovärdighet är korrelerad till författarens auktoritet inom rättsområdet.¹⁹

Per Henriksson, som bland annat har avlagt avhandlingen ”*Sakrättsliga moment och deras ekonomiska konsekvenser*”, har yttrat sig i kring frågan genom en debattartikel i Juridisk Tidskrift. Artikelns berör ytligt kärnfrågan och baseras på ett hovrättsfall rörande godtroshövd förvärv av aktier.²⁰ Knut Rodhe framför sin ståndpunkt på kärnfrågan i sin ”*Handbok i sakrätt*” och Wallin, Millqvist & H. Persson redogör för sina uppfattningar i boken ”*Panträtt*”. Vidare anger Torsten Sandström sin uppfattning av rättsläget i ”*Svensk Aktiebolagsrätt*” och därtill görs ett ställningstagande i ”*Aktiebolagslagen – En kommentar*” av Nerep, Samuelsson & Adestam. Nämnda författare är experter inom sina respektive områden och deras gedigna kunskap får anses ha en auktoritär ställning. Olyckligtvis redogör ingen av författarna utförligt för hur de kommer fram till sina ståndpunkter avseende sakrättsfrågan kopplade till situationen då aktiebrev inte finns utfärdade. Detta medför att doktrin som kritiskt berör kärnfrågan är kraftigt begränsad. Däremot finns det ett stort utbud av doktrin som behandlar sakrätten i allmänhet. Boken ”*Sakrätt avseende lös egendom*” som är författad av Torgny Håstad har fått starkt genomslag i HD:s praktiska rättstillämpning då domstolen flitigt hänvisar till boken. Doktrin som behandlar sakrätten i allmänhet har varit av stor vikt vid författandet av uppsatsen då slutsatser och analogier kunnat appliceras på frågeställningarna.

1.4 Forskningsläge

ABL tar fasta på vad som sakrättsligt gäller vid överlåtelse samt pantsättning av aktiebrev. Av 6 kap. 8 § ABL genom 13, 14 och 22 §§ SkbrL framgår uttryckligen att tradition måste ske när ett aktiebrev överläts eller pantsätts. Vilket sakrättsligt moment som ska appliceras vid transaktioner av aktier utan att dessa manifesteras genom aktiebrev framgår däremot inte av ABL.

Genom förarbetena till 1944 års aktiebolagslag uppställdes inte något krav på tradition i de fall aktiebrev inte fanns utgivna vid en överlåtelse eller pantsättning. Aktiebolagets styrelse skulle i stället denuntieras om att överlåtelse eller pantsättning ägt rum i analogi med 31 § SkbrL och i samband därmed föra in en anteckning i aktieboken. Lagberedningen ansåg vid tidpunkten att denuntiation föreföll naturligt och såg det inte nödvändigt att införa regler i 1944 års aktiebolagslag utöver vad som redan

---

¹⁹ Se Ramberg m.fl. (2018) s. 72 f.

²⁰ Se RH 2004:77; Henriksson (JT 2004) s. 974 f.

framgick av SkbrL.²¹ Ett likvärdigt tankesätt verkar leva kvar än idag då lagstiftaren valt att genom 6 kap. 8 § ABL göra en anvisning till SkbrL.

Den sakrättsliga frågan behandlades sedermera varken i förarbetena till 1975 års aktiebolag eller till den idag gällande ABL, enbart hur det praktiskt går till vid en pantsättning eller överlåtelse av aktiebrev behandlas i det senare.²²

Det är först genom ett uttalande i SOU 2009:34 som frågan ser dagens ljus igen. I utredningen anføres att det är osäkert om en förvärvare eller panthavare kan erhålla sakrättsligt skydd om några aktiebrev inte finns utgivna. Enligt utredningen är det osäkert om denuntiation till bolagets styrelse är tillräckligt för att trygga sig mot överlåtaren eller pantsättarens borgenärer. Uttalandet grundar sig dock inte på äldre utredningar i frågan, prejudikat eller expertutlåtanden. I stället görs en hänvisning till ett hovrättsfall (RH 2004:77) samt en debattartikel författad av Per Henriks-son, som rör fråga om huruvida aktier där aktiebrev är förkomna kan godtroshörförvärfas.²³ Ställningstagandet som görs är intressant av flera orsaker. Hovrättsavgörandet rör ett fall då aktiebrev faktiskt *finns* utgivna och i praktisk mening kunnat traderas. Av den anledningen är det intresseväckande att ställningstagandet i utredningen enbart bygger på en situation där aktiebrev *finns* utgivet samt att argumentationen i grunden hänför sig till en debattartikel som egentligen inte berör kärnfrågan, nämligen för de fall då aktiebrev *inte finns* utgivna. Huruvida ställningstagandet genom den senare utredningen förtar tidigare ståndpunkter och uttalanden tål därmed att utredas för att klargöra rättsläget.

1.5 Avgränsningar

Uppsatsen kommer behandla svensk rätt och ämnar utreda sakrättsliga aspekter kopplade till förvärv samt pantsättning av aktier i svenska kupongbolag. Därmed lämnas internationella inslag eller komparativ utanför uppsatsen. Vidare kommer obligationsrättsliga aspekter, så som verkan av överlåtelsebegränsningar i förhållande till tredje man, inte att behandlas. Avstämningsbolag och de moment som krävs för att erhålla status som sådant kommer beröras kortfattat i syfte att redogöra för skillnaden vid aktiehanteringen i förhållande till kupongbolag, men vad avser den sakrättsliga aspekten vid förvärv samt pantsättning av aktier utelämnas avstämningsbolag ur uppsatsen. Vad beträffar de sakrättsliga

---

²¹ SOU 1941:9 s. 174 f.

²² SOU 2001:1 del II s. 95.

²³ SOU 2009:34 s. 189.

momenten är det särskilt traditionsprincipen, principen om denuntiation och rådighetsmomentet som ligger till grund för argumentationen. Slutligen behandlar uppsatsen enbart transaktioner där aktiebrev inte finns utgivna och berör heller inte säkerhetsöverlåtelser.

1.6 Disposition

Denna uppsats är indelad i fem kapitel. Det andra kapitlet inleds med att kort redogöra för de olika aktiebolagsformerna där fokus läggs på kupongaktiebolaget. Härtill beskrivs aktiebokens och aktiebrevets funktion i förhållande till styrelsen, aktieägaren och utomstående. Följt därefter nämns några av de rättigheter som tillkommer aktieägaren genom aktieägandet. Dessa delas in som ekonomiska befogenheter och förvaltningsbefogenheter. Detta ger läsaren en översiktlig inblick i den aktiebolagsrättsliga regleringen kring aktieägandet och vilka rättigheter som tillräknas en aktieägare genom att vara inskriven i bolagets aktiebok respektive inneha ett aktiebrev.

I det tredje kapitlet behandlas de sakrättsliga aspekterna som frågeställningen tar sikte på att besvara. Inledningsvis beskrivs de två för uppsatsen väsentliga bakomliggande orsakerna för sakrättsligt skydd, borgenärs- och omsättningsskyddet. I och med att traditionsprincipen är en sedan länge gällande huvudregel inom den svenska sakrättsliga regleringen följer en redogörelse av denna där även dess syfte redogörs för. Därefter beskrivs denuntiationsprincipen och dess ändamål följt av två för uppsatsen viktiga rättsfall som visar när HD tillämpar sakrätten på ett pragmatiskt vis för att möjliggöra och effektivisera kommersiellt skyddsvärda transaktioner.

Det fjärde kapitlet redogör för de sakrättsliga verkningar som under en lång tid setts som självklara vid transaktioner av aktier för vilka aktiebrev inte finns utgivet. Inledningsvis kommer förarbeten och motiv till bland annat 1944 års aktiebolag samt dagens ABL behandlas. Efterföljande kommer ett par rättsfall behandlas där HD i olika fall valt att tillämpa denuntiationsregeln i 31 § SkbrL på situationer där tradition inte varit möjlig. Därefter kommer ställningstaganden inom doktrinen att analyseras där det kommer redogöras för uppfattningen av rättsläget. Kapitlet rundas av genom att redogöra för den sannolika orsaken till det idag oklara rättsläget genom att behandla en debattartikel och ett rättsfall.

I det femte och avslutande kapitlet sammanfattas och diskuteras det som behandlats under kapitel två och med fyra. Kapitlet avslutas med att redogöra för de slutsatser som knyter an till frågeställningen.

2 Aktiebolagsrättsliga aspekter

2.1 Inledning

Inledningsvis kommer kapitlet ge en kort redogörelse för privata samt publika aktiebolag, följt av den aktiebolagsrättsliga bolagsformen som denna uppsats primärt sett behandlar - kupongbolaget. Därtill beskrivs aktiebrevets funktion samt vilken roll aktieboken spelar. Härefter kommer kapitlet redogöra kort för avstämningsbolag. Väldigt kortfattat behandlas de väsentliga skillnaderna mellan bolagstyperna för att sätta reglerna kring kupongbolag i en kontext. Slutligen redogörs det för några av de vanligaste och kanske viktigaste befogenheterna som tillfaller aktieägaren och när dessa aktualiseras och kan åberopas av en aktieägare. Detta är av vikt för besvarandet av frågeställningen då det enligt det aktiebolagsrättsliga splittringsförbudet är otillåtet att dela på vissa rättigheter som ligger knutna till aktien. När uppsatsen senare behandlar rådighetsmomentet är det av vikt att ge läsaren en inblick i vilka befogenheter som kan skiljas från aktien vid pantsättning och överlåtelse samt vilka som blir gällande genom införande i aktieboken. Detta för att utreda om avskärandet av rådigheten från pantsättaren eller överlåtaren till förmån för panthavaren och förvärvaren kan uppnå likvärdig eller tillräcklig verkan som tradition.

2.2 Aktiebolagsformerna

Aktiebolag kan manifesteras sig i olika former. Det som kanske är det vanligaste att tala om är det privata och publika aktiebolaget.²⁴ Det privata aktiebolaget utgör idag en övervägande majoritet av de registrerade aktiebolagen i Sverige. Fram till och med år 2022 fanns det 735 000 registrerade aktiebolag i Sverige, varav cirka 733 000 av dessa utgjordes av privata aktiebolag.²⁵ Den största distinktionen mot publika aktiebolag är att aktien inte får annonseras ut. Vidare heller inte spridas till en större krets än högst 200 personer.²⁶ Aktier i privata aktiebolag får heller inte bli föremål för handel på en reglerad marknad – annorlunda gäller för det publika aktiebolaget.²⁷

---

²⁴ Se 1 kap. 2 § 1 ABL; Sandström (2023) s. 60. Ibland talar man dessutom om *fåmansföretag*, vilket är ett skatterättsligt begrepp men inte ett aktiebolagsrättsligt sådant (jfr 56 kap. 2 § Inkomstskattelagen).

²⁵ Se Sandström (2023) s. 60 f.

²⁶ Även kallat *spridningsförbudet*. Se 1 kap. 7 § ABL; Skog (2023) s. 24; Sandström (2023) s. 61.

²⁷ Se 1 kap. 8 § ABL.

Denna aktiebolagsform utgörs oftast av landets största bolag och är inte sällan marknadsnoterade på olika börslistor, som till exempel Spotlight eller Nasdaq OMX Nordic.²⁸ En förutsättning för att ett aktiebolag ska kunna marknadsnoteras är att det dessutom är ett avstämningsbolag enligt 1 kap. 10 § ABL.²⁹

2.2.1 Kupongbolag

Vare sig det rör sig om ett privat eller publikt aktiebolag delas dessa antingen in i kupong- eller avstämningsbolag. Ett aktiebolag utan ett förbehåll i bolagsordningen om att bolaget ska vara registrerat i ett avstämningsregister är att anse som ett kupongbolag.³⁰ När det i ABL hänvisas till ”*bolag som inte är avstämningsbolag*” åsyftas kupongbolag.³¹ Det som kännetecknar den senare systematiseringen av aktiebolag är att aktiebrev ska utges av styrelsen till aktieägaren vid begäran, 6 kap. 1 § ABL, och motsatsvis får aktiebrev inte utges i avstämningsbolag, 6 kap. 10 § ABL. Om ett aktiebrev har utgivits är aktierätten och de där tillhörande befogenheterna är knutna till handlingen.³²

2.2.1.1 Aktiebrevet

Aktiebrevet är, utöver vad som följer av aktiebolagets aktiebok, ett bevis som styrker aktieägarens äganderätt till aktien. I de fall aktiebrev utgivits betraktas detta som ett löpande skuldebrev och vid överlåtelse samt pantsättning gäller reglerna i 13, 14 och 22 §§ SkbrL. Tradition för att erhålla sakrättsligt skydd mot överlåtaren och pantsättarens borgenärer är alltså huvudregeln när aktiebrev *finns* utgivna.³³ Det är dock inget krav att utfärda aktiebrev, det behövs enbart utges ifall då en aktieägare begär det.³⁴

Det ska noteras att ABL inte reglerar *när* äganderätten går över vid en överlåtelse eller hur en pantsättning ska gå till. Rättsförhållandet mellan köpare, säljare, pantsättare och panthavare regleras obligationsrättsligt.³⁵ Därvid är det fördelaktigt att se de obligationsrättsliga och sakrättsliga verkningarna i förhållande till motparten å sin sida, och aktieöverlåtelsen samt pantsättningens verkningar gentemot bolaget å andra sidan. Uppvisandet av aktiebrevet med en därtill sammanhängande transaktionskedja

---

²⁸ Se 1 kap. 14 § ABL; Sandström (2023) s. 62.

²⁹ Se även under avsnitt 2.2.2.

³⁰ Se Skog s. 132; Sandström (2023) s. 63; SOU 2001:1 del II s. 115.

³¹ Se till exempel 4 kap. 38 §; 5 kap. 2 §; 6 kap. 1 § ABL.

³² Se Andersson, Johansson och Skog (2023) avsnitt 6:1.2.

³³ Se Skog (2023) s. 143; 6 kap. 8 § ABL.

³⁴ Ibid s. 133; 6 kap. 1 § ABL.

³⁵ Se Andersson, Johansson och Skog (2023) avsnitt 6:8.1.

legitimerar innehavaren att bli införd i aktieboken eller antecknas som panthavare enligt 5 kap. 9 § ABL. Vilka befogenheter och rättigheter som aktieägaren kan åberopa genom att vara införd i aktieboken följer det en närmre redogörelse av under avsnitt 2.3.

2.2.1.2 Aktieboken

Aktieägarna i ett kupongbolag kan vara och är i viss mening anonyma. Bolagsverket registrerar inte aktieägare, i stället är det styrelsens uppgift och ansvar att föra en förteckning över vilka som innehar aktier i bolaget.³⁶ Förvisso finns det en möjlighet att låta någon utanför styrelsen föra aktieboken, men det yttersta ansvaret för tillsyn samt att den förs på ett betryggande sätt ligger hos styrelsen.³⁷ Aktieboken är därmed en oerhört viktig beståndsdel i kupongbolaget då denna ger dels aktieägare, dels andra underlag att uppskatta hur ägarstrukturen ser ut i bolaget.³⁸ Lagbestämmelsen innebär med andra ord att aktieboken måste hållas tillgänglig för allmänheten.³⁹ Aktieboken ska bland annat innehålla varje akties nummer aktieslag, personuppgifter kopplat till aktieägaren, huruvida aktiebrev utfärdats mm.⁴⁰ Uppgifterna är av vikt för att bland annat aktieägare kan uppskatta sin röstandel och ägarandel i bolaget samt för utomstående som kan ha ett allmänt intresse i att avgöra vilka personer eller entiteter som står bakom bolaget.⁴¹ Dessutom underlättar det för styrelsen att inför till exempel bolagsstämmor ha uppgifter till aktieägarna som ska ha rätt att närvara.⁴²

Vid en pantsättning, överlåtelse eller annan förändring ska den som vill göra åtgärden gällande mot bolaget visa upp aktiebrev alternativt styrka transaktionen.⁴³ Därefter ska styrelsen *genast* föra in detta i aktieboken förutsatt att transaktionen är styrkt eller förvärvaren legitimerat sig. Andersson, Johansson och Skog menar att en förvärvare till aktier för vilka aktiebrev inte utgivits av bolaget, får svårt att aktivt legitimera sig som rättmätig ägare gentemot styrelsen.⁴⁴ De anför att styrelsen dock i regel accepterar införing av en förvärvare i aktieboken mot uppvisande av ett signerat aktieöverlåtelseavtal som styrker transaktionen, men att det inte föreligger någon absolut skyldighet enligt ABL vid

---

³⁶ Se Sandström (2023) s. 175; 5 kap. 1 och 7 §§ ABL.

³⁷ Se Andersson, Johansson och Skog (2023) avsnitt 5:7.1; Prop. 2004/05:85 s. 277.

³⁸ Med ”andra” alla som önskar insyn i bolagets ägarstruktur, se 5 kap. 10 § ABL.

³⁹ Se Prop. 2004/05:85 s. 281 f.

⁴⁰ Se vilka komponenter aktieboken i kupongbolaget utförligt ska innehålla i 5 kap. 5 § ABL.

⁴¹ Se Sandström (2023) s. 176.

⁴² Se Prop. 2004/05:85 s. 276

⁴³ Se 5 kap. 9 § 1 st. ABL.

⁴⁴ Detta är en korrekt uppfattning, jfr 6 kap. 8 § 2 men. ABL.

avsaknad av aktiebrev.⁴⁵ Dock vore det märkligt om styrelsen vägrade att föra in en korrekt och affärsriktig transaktion på annat än formella grunder, så som till exempel att ett förvärv strider mot samtyckes-, hembuds- eller förköpsförbehåll i bolagsordningen.⁴⁶ Särskilt i fall där aktiebrev inte finns utgivna, då finns det nästintill en obefintlig risk att överlåtaren (som redan är inskriven som ägare i aktieboken) inte skulle vara den rätte ägaren. Vid uppvisande av ett legitimt aktieöverlåtelseavtal framför styrelsen där överlåtaren är densamme som står skriven i aktieboken, skulle styrelsen behöva ange otroligt goda grunder för att inte på materiella grunder medverka till att anteckna överlåtelsen i aktieboken.

Skulle mot förmodan en förvärvare vid en affärsriktig transaktion oriktigt vägras att bli införd i aktieboken, kan talan väckas mot styrelseledamöterna om att fullgöra införandet och härvid kan skadeståndsreglerna i 29 kap. 1 § och straffbestämmelsen i 30 kap. 1 § ABL åberopas.⁴⁷

Införandet i aktieboken fyller flera funktioner, men kanske de viktigaste i ljuset av frågeställningen för uppsatsen är att åtgärden blir synlig gentemot tredje man i och med aktiebokens offentlighet, samt att framför allt förvärvaren då kan börja utöva sina rättigheter som aktieägandet för med sig. Av 4 kap. 37 § ABL framgår huvudregeln att aktieägarens rättigheter genom aktieägandet aktualiseras när denne blir införd i aktieboken. På samma gång blir överlåtaren avskuren från rådigheten att förfoga över dessa rättigheter.

2.2.2 Kort om avstämningsbolag

Den väsentliga skillnaden mellan kupong- och avstämningsbolag är att det senare har en avstämningsklausul i bolagsordningen som anger att bolaget ska vara registrerat i ett värdepappersregister.⁴⁸ Detta innebär att det är en värdepapperscentral som sköter dels aktiehanteringen, dels aktieboken. I Sverige sköts hanteringen av Euroclear Sweden AB (Euroclear), som är Sveriges enda värdepapperscentral.⁴⁹ Till skillnad mot kupongbolag får det i avstämningsbolag inte utges aktiebrev, varför panthavare och förvärvare

---

⁴⁵ Se Andersson, Johansson och Skog (2023) avsnitt 5:9.1 sista stycket; 5 kap. 9 § ABL ”eller på annat sätt styrker sitt förvärv”.

⁴⁶ Se bestämmelserna om dessa förbehåll som kan tas in i bolagsordningen, 4 kap. 8, 18 och 27 §§ ABL.

⁴⁷ Ibid avsnitt 5:9.2; Skog (2023) s. 255 f.

⁴⁸ Se 1 kap. 10 § ABL.

⁴⁹ Se Sandström (2023) s. 176; 5 kap. 12 § 2 st. ABL.

erhåller sakrättsligt skydd i samband med registrering.⁵⁰ Rättsläget kring aktiehanteringen inom avstämningsbolag råder det därmed inga oklarheter inom, vilket även för med sig att den obligationsrättsliga aspekten vid överlåtelse eller pantsättning blir förutsägbar.

Som nämnts ovan fanns det 735 000 registrerade aktiebolag fram till och med år 2022. Av dessa har enbart omkring 1 800 tecknat avtal med Euroclear.⁵¹ Det innebär att kupongbolaget är den väsentligen överrepresenterade bolagskategorin av de två. Att teckna avtal med en värdepapperscentral så som Euroclear är kostsamt och något som långt ifrån alla bolag har medel för.

2.3 Aktien och de där tillhörande ekonomiska befogenheterna och förvaltningsbefogenheterna

Oavsett om aktiebrev finns utfärdade eller inte så innebär aktierätten en rad rättigheter som tillerkänns aktieägaren. Aktierätten kan delas in i ekonomiska och förvaltningsrelaterade befogenheter.⁵² *Förvaltningsbefogenheterna* följer av 4 kap. 37 § ABL, vilka anger aktieägarens befogenhet till inflytande i bolaget genom att vara införd i aktieboken. Som exempel på förvaltningsbefogenhet kan nämnas aktieägarens rösträtt i 7 kap. 8 § ABL, initiativrätten i 7 kap. 16 § och rätten att utöva påtryckning genom till exempel att föra klandertalan mot styrelse och VD enligt 7 kap. 50 & 51 §§ ABL med flera.⁵³

De ekonomiska befogenheterna tillerkänns dessutom aktieägaren som huvudregel genom att denne är införd som aktieägare i aktieboken, men de här befogenheterna kan även göras gällande genom uppvisande av aktiebrev utan att aktieägaren är införd i bolagets aktiebok. Den kanske mest allmänt kända ekonomiska befogenheten är rätten till utdelning.⁵⁴

Det finns inom aktierätten vissa möjligheter att överlåta rättigheter knutna till aktien, men huvudregeln är att detta är mycket begränsat genom det så kallade splittringsförbudet, som tar sikte på att rättigheter samt befogenheter ska förbli knutna till aktien.⁵⁵ Förvaltningsbefogenheterna är inte delningsbara från aktien

---

⁵⁰ Se Sandström (2023) s. 161; 6 kap. 10 § ABL.

⁵¹ Se Ibid s. 63 fotnot 6.

⁵² Se Johansson (2022) s. 87 f.

⁵³ Se Sandström s. 176 f; Johansson (2022) s. 218 f.

⁵⁴ Se 4 kap. 38 § ABL.

⁵⁵ Se Arvidsson (2010) s. 179.

enligt splittringsförbudet.⁵⁶ Däremot får några av de ekonomiska rättigheterna skiljas från aktien, till exempel rätten till utdelning. Denna uppbärs inte nödvändigtvis av uppvisande av aktiebrev, en panthavare som är antecknad i aktieboken kan ha rätt att få utdelning för en aktie som denne inte äger.⁵⁷

2.4 Sammanfattning

Den väsentliga majoriteten av svenska aktiebolag utgörs av kupongbolag där enbart en bråkdel representeras av avstämningsbolag. Aktiehanteringen i det förra ombesörjs av styrelsen men det kan delegeras till någon annan, dock åvilar ansvaret att aktieboken förs korrekt på styrelsen oavsett vem som för den. I avstämningsbolag sköts i stället aktiehanteringen av värdepapperscentralen Euroclear och aktiebrev får inte utges. Aktiebrev *får* och *ska* utges vid begäran i kupongbolag men aktierna *måste* inte representeras av aktiebrev om ingen kräver det.

Aktierätten och de därtill hörande befogenheterna styrs och kan främst göras gällande av aktieägaren när denne är införd som ägare i aktieboken. Det är alltså förekomsten i aktieboken som enligt huvudregeln legitimerar aktieägaren att göra gällande sin rätt mot bolaget. Enbart vissa aktierelaterade rättigheter kan en aktieägare göra gällande trots att denne inte är införd i aktieboken, som till exempel rätten till utdelning. Denna kan uppbäras genom uppvisande av till exempel aktiebrev, men även utdelningskupong. Splittringsförbudet sätter som huvudregel stopp för att överlåta förvaltningsbefogenheter knutna till aktien, men medger att vissa ekonomiska rättigheter skiljs, som till exempel rätten till utdelning.

---

⁵⁶ Här bortses från möjligheten att utfärda en rösträttsfullmakt enligt 7 kap. 3 § ABL. Det ska noteras att vid utgivande av fullmakt skiljs rösträtten inte från aktien till skillnad om man ingår ett röstöverföringsavtal som däremot skulle strida mot splittringsförbudet, se NJA 1972 s. 29.

⁵⁷ Se Flodhammar (1986) s. 30; 4 kap. 38 § ABL, rätten till utdelning kan även uppbäras genom uppvisande av utdelningskupong eller annat bevis utgett av bolaget.

3 Sakrättsliga aspekter

3.1 Inledning

Detta kapitel kommer ge en introduktion till de sakrättsliga aspekterna som berör frågeställningen. Inledningsvis redogörs det för borgenärs- och omsättningsskyddet. Sedan behandlas traditionsprincipen där det redogörs för principens betydelse och verkning inom den svenska sakrätten, samt de yttre sakrättsmomenten så som rådighetsavskärande och publicitet. Följt därefter behandlas principen om denuntiation. Det kommer belysas hur denna fungerar i praktiken samt hur dess tillämpningsområde förhåller sig till andra sakrättsliga moment. Tillsammans med denuntiationsprincipen behandlas även de yttre momenten, rådighet och publicitet. Slutligen redogörs det för två rättsfall som visar hur HD är pragmatisk vid sin bedömning av att tillämpa yttre sakrättsliga moment på situationer för att möjliggöra legitima transaktioner. Rättsfallen är av vikt då de visar att HD är villig att skapa effektiva regler som möjliggör för kommersiella skyddsvärda transaktioner.

3.2 Borgenärs- och omsättningsskyddet

Sakrätten är i flera avseenden ett komplext rättsområde, kanske främst på grund av att det saknas en gemensam sakrättslig lagstiftning⁵⁸ och att många aspekter av de sakrättsliga reglerna utgörs av praxis. En sannolik orsak till detta är troligtvis att nya konfliktsituationer ständigt uppstår där omständigheterna i det enskilda fallet inte liknar det andra. Juridiken i allmänhet är dynamisk, särskilt affärsjuridiken men i synnerhet sakrätten då många principer och lagregler bygger på synsätt som med tiden ibland behöver förtydligas och sättas i en kontext i takt med att nya invecklade situationer uppstår mellan olika parter. En sakrättslig konflikt karakteriseras genom att två oberoende parter i förhållande till varandra, A och C, gör samma anspråk på egendom som finns hos B. Trots att det i förekommande situation kan finnas giltiga obligationsrättsliga överlåtelseavtal eller pantbrev mellan A&B respektive C&B så tar sakrätten sikte på situationen där parterna riktar krav på samma egendom och det är då sakrätten gör entré för att lösa kollisionerna.⁵⁹ Sakrätten verkar därmed preventivt genom att ange vilka sakrättsliga steg som ska uppfyllas för att en förvärvare eller panthavare ska erhålla sakrättsligt skydd

---

⁵⁸ Här åsyftas en uttömmande regelsamling som till exempel Jordabalken eller Ärvdabalken.

⁵⁹ Se Myrdal (2002) s. 38 f.

vid en transaktion.⁶⁰ Inom sakrätten talar man om två regelkategorier, borgenärs- och omsättningsskydd. Dessa måste beaktas vid pantsättning och förvärv av aktier i kupongbolag.

Borgenärsskyddsreglerna tar sikte på situationer då en eller flera borgenärer riktar anspråk mot egendom hos en gäldenär. Syftet bakom reglerna om borgenärsskydd anses vara att en gäldenär inte på vilseledande sätt ska kunna undanhålla egendom vid dennes obestånd eller annars när borgenärer gör gällande sin rätt.⁶¹ Exempel på situationer som borgenärsskyddsreglerna är menade att motverka är framför allt *skentransaktioner* och *efterhandskonstruktioner*.⁶² Låt säga att egendom hos B utmäts eller ska tas i anspråk av A till följd av A:s fordran mot B. Samtidigt träder C fram som i sin tur hävdar att denne har bättre rätt till B:s egendom i fråga och att denna inte kan tas i anspråk av A. Borgenärsskyddsreglerna är menade att främst tillse att B inte ingår till exempel ett skenavtal med en fjärde part, D, i syfte att försvåra för A och C att göra gällande sin rätt.

Omsättningsskyddet tar sikte på situationer där en avvägning måste göras mellan en befintlig samt en nybliven rätt till viss egendom. Framför allt blir omsättningsskyddet aktuellt vid *dubbeldispositioner*, däribland *dubbelöverlåtelser* (tvesala), och överlåtelser där gäldenären inte fritt får förfoga över egendomen, exempelvis om stulen egendom förvärvats.⁶³ Låt säga att B äger aktier och överlåter de till A och mottar likvid. Därefter går B till C och överlåter samma aktier och mottar här också likvid. Reglerna om omsättningsskydd syftar att fastställa vem av A och C som får rätt till aktierna.

Förutsägbarhet inom affärslivet är en viktig förutsättning till att parter ska våga ingå förbindelser med varandra. För en panthavare är det av stor vikt att denne känner till hur en giltig pantsättning för sin fordran mot gäldenären företas för att uppnå borgenärsskydd. På samma vis är det intressant för en förvärvare att denne i samband med ett aktieköp blir oinskränkt ägare och erhåller omsättningsskydd mot tänkbara tredje parter.

---

⁶⁰ Se Håstad (1996) s. 22; Millqvist (2021) s. 17 f.

⁶¹ Se Myrdal (2002) s. 38 f; Se även NJA 1995 s. 367. Jfr NJA 1998 s. 545.

⁶² Se Håstad (1996) s. 212 f och 286; Myrdal (2013) s. 1076. Jfr SOU 1974:55 s. 210.

⁶³ Till exempel ifall egendom överlåts som är belastad med återtagandeförbehåll, hembuds rätt och så vidare. Se Håstad (1996) s. 77 f och 83 f.

3.3 Traditionsprincipen

Vid pantsättning och överlåtelse av lös egendom har det sedan länge funnits en huvudregel på tradition för att transaktionen ska bli sakrättsligt giltig. Traditionsprincipen framgår på flera ställen, bland annat i 22 § SkbrL vid överlåtelse av löpande skuldebrev eller handlingar som likställs sådant, samt vid pantsättning av lös egendom genom 10 kap. 1 § HB.⁶⁴ En allmän lagstadgad sakrättslig regel beträffande överlåtelse av lösöre anses följa *e contratio* av lösöreköplagen (LKL).⁶⁵ Dock är det en vedertagen uppfattning enligt praxis att tradition utgör huvudregeln vid överlåtelse och pantsättning av lös egendom.⁶⁶ Tradition enligt den traditionella uppfattningen brukar definieras som att en förvärvare eller panthavare får viss egendom i sin besittning.⁶⁷ Traditionsprincipen har på senare tid utvecklats genom praxis att överlåtare dessutom måste bli avskuren rådgivaren och inte enbart att förvärvaren får egendomen i sin besittning.⁶⁸

3.3.1 Syftet med traditionsprincipen

Vid tillämpandet av principer och lagregler i allmänhet är det viktigt att fastställa vad denna syftar till att uppnå för effekt. Ett bekymmer är att det idag finns delade uppfattningar bakom ändamålet med traditionsprincipen. Traditionsprincipen och dess innebörd har sedan nästan hundra år utvecklats genom praxis och doktrin, inte genom lagstiftning. HD fastställde 1925 att LKL var tillämplig vid omsättningsköp och där syftet med traditionsprincipen alltmer kom att förknippas med ändamålet bakom traditionsprincipen för omsättningsköp (vilket i grunden har ett helt annat syfte). I kombination med instiftandet av SkbrL år 1936 anser Myrdal att det främsta syftet med principen om tradition är att förhindra *borgenärsbedrägerier*, det vill säga *skentransaktioner* och *efterhandskonstruktioner*.⁶⁹ Till exempel blir det svårare för en konkursgäldenär som har egendom i sin besittning att hävda att denna är såld samt att inför en stundande konkurs överlåta egendom till annan. Besittningen ger *publicitet*.⁷⁰ Håstad ansåg

---

⁶⁴ Se även traditionskravet för lösöre vid gåva, 2 § Lag (1936:83) angående vissa utfästelser om gåva. Se även 10 § SkbrL där samma regler gäller vid överlåtelse som vid pantsättning.

⁶⁵ Se SOU 1974:55 s. 206 ff; SOU 2015:18 s. 65.

⁶⁶ Se Myrdal (2002) s. 34; Håstad (1996) s. 221 f.

⁶⁷ Se Håstad (1996) s. 51.

⁶⁸ Se Myrdal (SvJT 2013) s. 1083 f.; NJA 1998 s. 379. Jfr NJA 2007 s. 413 och NJA 2008 s. 684.

⁶⁹ Se Myrdal (SvJT 2013) s. 176.

⁷⁰ Se NJA 2008 s. 692; Myrdal (2002) s. 40 f.

även vid tidpunkten för utgivandet av sin bok *Sakrätt avseende lös egendom* år 1996 att ”det råder numera en stor enighet om att ändamålen bör anses vara att hindra *efterhandskonstruktioner* samt att motverka *skenavtal*”.⁷¹ Ses det även till rättstillämpningen står det klart att traditionsprincipen nästan uteslutande syftar till att motverka borgenärsbedrägerier.⁷² På senare tid har principens effektivitet i ljuset av dess ändamål kommit att debatteras flitigt, främst av Håstad själv genom hans tillägg NJA 2008 s. 684 och även inom ramen för utredningen om lösöreköp och registerpant.⁷³ Debatten har väckt diskussioner kring hur pass effektivt den tillser att uppnå ändamålet bakom principen men trots en utredning om att övergå till avtalsprincipen och nästan 10 år senare verkar ändamålet med principen stå relativt oförändrad. Ändamålet med traditionsprincipen får därmed anses vara förankrad i att tillse att borgenärsskyddet är tillfredsställande.

3.3.2 Besittning, rådighet och publicitet

Tradition är som nämnts ovan en regel snarare än ett undantag vid pantsättning och överlåtelse. Huvudsakligen kan sägas att när lös egendom som finns i fysisk befattning ska denna traderas för att en förvärvare ska erhålla sakrättsligt skydd mot överlåtarens borgenärer. Detta såvida en registrering enligt LKL inte företagits. Likt vid överlåtelse eller pantsättning av aktiebrev gäller att de här måste traderas för att en förvärvare eller panthavare ska dels vara aktivt legitimerad att göra dessa gällande mot bolaget, dels är det ett krav för att kunna göra ett godtrosvärförvärf och freda sig mot andra som även gör anspråk på desamma.⁷⁴

Tradition och rådighet har på senare tid nästintill blivit synonymt med varandra inom dels den sakrättsliga praxisen, dels inom den juridiska litteraturen.⁷⁵ Genom NJA 1998 s. 379 angav HD att sakrättsligt skydd vid överlåtelse av lös egendom uppnås när överlåtaren förlorat rådigheten till överlåtelseobjektet. Till detta uttalande följer idag en rad undantag, några framgår av nedan under avsnitt 3.5. Trots de här lättnaderna vid rådighetsavskärandet som HD kommit att tillskapa, är den allmänna uppfattningen idag att överlåtaren i olika grader måste bli avskuren möjligheten att kunna förfoga över den överlåtna egendomen efter transaktionen.⁷⁶ Traditionen, det vill säga besittningsövergången, skapar

---

⁷¹ Se Håstad (1996) s. 221.

⁷² Se NJA 1995 s. 367; NJA 1998 s. 545. Någon annan ståndpunkt har inte intagits som förtar nämnda rättsfall.

⁷³ Se tillägget till NJA 2008 s. 684; SOU 2015:18 s. 65 ff.

⁷⁴ Se 6 kap. 8 § ABL med hänvisning till 22 § SkbL; RH 2004:77.

⁷⁵ Se Göransson (2010) s. 216 f.

⁷⁶ Jfr till exempel NJA 2007 s. 413; NJA 2008 s. 684.

i sig publicitet genom att egendomen lämnar överlåtaren till förmån för förvärvaren eller panthavaren. I vissa fall där pant- eller överlåtelseobjektet är olämpligt eller oskäligt betungande att förflytta hade det inom rättstillämpningen ansetts tillräckligt att en panthavare avskärs från normal rådighet, till exempel genom överlämnande av nyckel till en silotank.⁷⁷ Momenten gör det betydligt mer besvärligt för en gäldenär att begå borgenärsbedrägerier samtidigt som besittningen alternativt den avskurna rådigheten underlättar för en förvärvare eller panthavare att säkra sin rätt vid till exempelvis dubbelöverlåtelser eller exekution. Däremot blir det allt vanligare att avgöra vem som har bäst rätt till en viss egendom enbart beroende på besittningen. Det syns tydligt i bland annat NJA 2008 s. 684, där det likt förgående fall blir avgörande att ta ställning till rådighetsfrågan.⁷⁸ Inte sällan i kommersiella sammanhang blir situationerna invecklade där var och en av parterna utöver sakrättsliga skyldigheter dessutom har ett förvaltningsansvar, där brist i det senare kan leda till straffansvar för den som enligt sakrätten kanske hade behövt prestera.

3.4 Denuntiationsprincipen

Principen om denuntiation är ett substitut till den allmänt gällande huvudregeln tradition. Motiven till denuntiation har stora likheter med de som ligger bakom tradition.⁷⁹ För fordringar som inte manifesterar sig i fysisk form blir det besvärligt att kräva tradition. Denuntiationsprincipen framgår i lagstadgad form bland annat av 31 § SkbrL. Det första stycket anger denuntiationens verkan för att uppnå borgenärsskydd och det andra stycket tar sikte på omställningsskyddet.⁸⁰ Sakrättsligt skydd enligt denuntiationsprincipen uppstår genom att överlåtaren, förvärvaren, panthavaren eller pantsättaren *meddelar* tredje man om en äganderättsövergång eller pantsättning.

Enligt 31 tillsammans med 10 §§ SkbrL gäller denuntiation för överlåtelse och pantsättning av enkla skuldebrev. Av förarbetena till SkbrL framgår att bestämmelsen är menad att tillämpas även i fall där något fysiskt skuldebrev inte existerar, på enkla eller som Helander kallar det, öppna fordringar.⁸¹ Samma synsätt förutsågs även i motiven till SkbrL att denuntiation enligt 31 § ansågs vara *”en välmotiverad lösning av det härmed sammanhängande*

---

⁷⁷ Se NJA 1956 s. 485; Håstad (1996) s. 288 f.

⁷⁸ Jrf NJA 2007 s. 413.

⁷⁹ Prop. 1936:2 s. 44.

⁸⁰ Se Helander (1984) s. 457.

⁸¹ Se SOU 1935:14 s. 109 och 117; Håstad (1996) s. 303; *”enkelt skuldebrev”* likställs fordringar som inte utgörs av ett fysiskt skuldebrev, Adlercreutz & Lindskoug (2020) s. 49 f; Helander (1984) s. 438.

*problemet om överlåtande och pantsättande av fordringar som ej äro grundade på skuldebrev eller annan skriftlig handling.”*⁸²

3.4.1 Syftet med denuntiationsprincipen

Denuntiation har många likheter med tradition. Den förstnämnda inte sikte på besittning, vari principerna på så vis är olika. Däremot anses syftet med denuntiation vara, i likhet med tradition, att motverka *efterhandskonstruktioner* och *skentransaktioner*, det vill säga *borgenärsbedrägerier*.⁸³ Det ska mot tredje man främst bli synligt att en transaktion företagits samtidigt som överlåtarens rådighet skärs av. Likt som vid tradition innebär denuntiation en uppoffring för överlåtaren eller pantsättaren, vilket syftar till att framför allt försvåra skentransaktioner och därmed motverka borgenärsbedrägerier.⁸⁴

3.4.2 Underrättelse, rådighet och publicitet

En likhet mellan principen om denuntiation och tradition är att båda två medför att en transaktion på olika sätt får publicitet och blir synligt för tredje man. Vid en tradition finns överlåtelseobjektet inte kvar hos gäldenären och vid denuntiation kan transaktionen offentliggöras genom allmänna register eller genom att underrätta gäldenärens borgenärer, vilket skapar publicitet. Skapandet av publicitet genom denuntiation kan således vidare sägas underlätta för vad som anses vara syftet med principen. Myrdal anger att kravet publicitet inte sällan betraktas som ett syfte bakom de sakrättsliga momenten tradition och denuntiation.⁸⁵

Bo Hessler anför att ett sakrättsmoment ska markera eller manifesteras en uppnådd rättsdisposition och en denuntiation som gör detta synligt kan tillgodose detta krav.⁸⁶ Underrättelsen ska medföra att överlåtaren eller pantsättaren inte längre kan råda över objektet.⁸⁷ På samma vis som när ett aktiebrev blivit traderat blir pantsättarens rådighet avskuren – denne kan inte på nytt pantsätta aktierna. Effekten av rådighetsavskärning som uppnås vid tradition måste således även en underrättelse medföra för att denuntiationen ska uppnå sakrättslig verkan.⁸⁸ Uppnås ett sådant

---

⁸² SOU 1935:14 s. 117.

⁸³ Se NJA 1988 s. 257, 262.

⁸⁴ Se Håstad (1996) s. 255; NJA 1995 s 367 med hänvisning till Hessler, Allmän sakrätt, s 90 ff; NJA II 1936 s 112 ff, 116 f om ändamålen med samt verkan av denuntiation.

⁸⁵ Se Myrdal (2002) s. 86. Se till exempel kriteriet ”blivit synlig” som HD uppställer i NJA 1996 s. 52, 62, se även NJA 1956 s. 485 ”tillräckligt synbar”; Jfr den annorlunda terminologin ”ge publicitet” HD använder sig av i NJA 2008 s. 684, 692.

⁸⁶ Se Hessler s. 89.

⁸⁷ Se NJA II 1936 s. 114.

⁸⁸ Adlercreutz & Lindskoug (2020) s. 49 f.

likvärdigt rådighetsavskärande torde denuntiation vara ett bra verktyg för att motverka skentransaktioner. I NJA II 1936 anför Bagge att denuntiation medför att en transaktion blir offentlig vilket väsentligt försvårar möjligheten för en överlåtare och förvärvare att genomföra hemliga eller otillåtna transaktioner i syfte att bedra borgenärer.⁸⁹

Låt säga att aktier pantsätts genom att styrelsen i ett aktiebolag denuntieras. Panthavaren erhåller pantbrev av pantsättaren. Denuntiationen ger pantsättningen en sådan synlighet att det blir lika besvärligt för pantsättaren att åter pantsätta samma aktier som om aktiebrev traderats för aktierna. I pantbrevet är det dessutom tillåtet och fullt möjligt att avtala om att utdelningen ska tillfalla panthavaren samt att denne erhåller röstfullmakt för aktierna, vilket torde avskära pantsättarens normala rådighet på ett likvärdigt sätt som vid tradition.⁹⁰

Exempel på situationer där denuntiationsregeln i 31 § SkbrL tillämpas analogt inom rättstillämpningen redogörs för under avsnitt 4.3.

3.5 Pragmatisk rättstillämpning av HD för att möjliggöra skyddsvärda och legitima transaktioner

På senare tid genom praxis är det tydligt i flertalet fall att HD har gett efter något på kraven kring rådighet och tradition. Domstolen är pragmatisk och verkar vara villig att underlätta för legitima transaktioner som är samhällsnyttiga. Under detta avsnitt ska två rättsfall redogöras för där det framgår olika exempel på hur HD delvis väger in ett rättsekonomiskt perspektiv vid dess rättsskipning och ändamålsenligt tillser att möjliggöra sakrättsligt skydd för kommersiellt skyddsvärda transaktioner.

3.5.1 NJA 2007 s. 413

I NJA 2007 s. 413 behandlas en situation där ett bolag försatt i konkurs vid namn Gamla Vitala genomfört en inkråmsöverlåtelse till ett annat företag, Nya Vitala. Materiellt sett var det en korrekt överlåtelse. Obligationsrättsligt fanns ett giltigt överlåtelseavtal som både den största borgenären till Gamla Vitala godkänt och även konkursförvaltaren. Överlåtelsen registrerades inte enligt

---

⁸⁹ Se NJA II 1936 s. 117.

⁹⁰ Se om möjligheten att avskära vissa rättigheter under avsnitt 2.3; Jfr NJA 1956 s. 485.

LKL, vilket inte ansågs nödvändigt då egendomen som avsågs att överlåtas förflyttades från Gamla Vitalas lokaler till det förvärvande bolagets. Frågan som presenterades för HD var huruvida överlåtelsen blivit sakrättsligt skyddad mot Gamla Vitalas konkursbo genom att rådigheten till egendomen avskurits i tillräcklig grad.

Trots att egendomen i fråga bytt plats och att det i praktiken skett en besittningsövergång så kvarstod faktumet att båda bolagen företrädes av samma person, varför den omtvistade frågan var om Gamla Vitalas rådighet blivit tillräckligt avskuren, vilket enligt huvudregel är nödvändigt för att uppnå sakrättsligt skydd mot överlåtarens borgenärer.

HD konstaterade vid sin bedömning att representanten för de båda bolagen fortsatt haft en faktisk möjlighet att förfoga över den överlåtna egendomen för det överlåtande bolagets räkning. Dock fäste domstolen stor vikt vid att representanten genom överlåtel-seavtalet varit skyldig att iaktta det förvärvande bolagets intres-sen. Domstolen utgick från att en legitim transaktion ägt rum, där det förvärvande bolaget utgett en marknadsmässig köpeskilling som belastat dennes balansräkning och samtidigt erhållit egen-dom som motsvarade denna ekonomiska belastning. HD fäste främst vikt vid representantens förvaltningsansvar för det förvär-vande bolaget. Om denne inte iakttog förvärvarens intresse och i stället på annat än affärsmässiga grunder avhände sig bolagets egendom skulle denne riskera att göra sig skyldig till olovligt för-fogande enligt 10 kap. 4 § Brottsbalken (1962:700) (BrB) och möjligtvis förskingring enligt 10 kap. 1 § BrB.⁹¹ Sammanfatt-ningsvis kan sägas att HD vid sin rådighetsbedömning ansåg att det fanns ett affärsmässigt motiverat behov av att företag ska kunna genomföra inkråmsöverlåtelser. Det bedömdes därvid fin-nas ett legitimt intresse att närstående ska kunna genomföra sak-rättsligt skyddade transaktioner och att kravet på rådighetsavskä-rande inte rimligen kan dras så pass långt att sådana transaktioner i praktiken blev omöjliga att genomföra. Domstolen anförde mot bakgrund av detta att det överlåtande bolagets rådighet över egen-domen i tillräcklig grad hade blivit avskuren och att det förvär-vande bolaget hade erhållit sakrättsligt skydd. Genom detta avgö-rande sänkte HD på ett pragmatiskt vis rådighetskravet för att göra inkråmsöverlåtelser möjliga och rättsligt förutsägbara mel-lan närstående parter.

---

⁹¹ Se NJA 2007 s. 413, 422.

3.5.2 NJA 2007 s. 652

Avgörandet behandlar en situation där en hyresgäst överlätit lösöre till fastighetsägaren, men där hyresgästen behållit den överlåtna egendomen i sin besittning. Hyresgästen försattes sedan i konkurs och frågan som aktualiserades var om lösöret var skyddat mot hyresgästens borgenärer i samband med konkursen. De obligationsrättsliga omständigheterna var likt de i NJA 2007 s. 413 giltiga och ifrågasattes inte av parterna. Överlåtelsen skedde mot marknadsmässig köpeskilling och bokfördes korrekt. Lösöret som parterna tvistade om avsåg tre stycken maskiner. HD belyste faktumet att maskinerna inte utgjorde fast egendom innan överlåtelsen och att det då i normalfallet skulle vara motiverat att sakrättsliga regler avseende lös egendom tillämpades. Domstolen gjorde i stället ett pragmatiskt ställningstagande genom att fastighetsägaren gavs sakrättsligt skydd genom avtalet mot hyresgästens borgenärer i stället för att vidhålla ett krav på tradition. HD avslutar genom att ange i domskälen att ett annat utfall i den sakrättsliga bedömningen vore att närmst omöjliggöra för att genomföra kommersiellt skyddsvärda transaktioner.⁹²

3.6 Sammanfattning

För att fastställa syftet bakom de sakrättsliga momenten måste skyddsändamålen beaktas. Vid en överlåtelse eller pantsättning är det två aspekter som är av särskilt vikt att ta hänsyn till – borgenärs- och omsättningsskyddet. Att en pantavare eller förvärvare både erhåller borgenärsskydd och omsättningsskydd är av stor vikt för att denne ska känna sig trygg och överhuvudtaget vilja genomföra transaktioner. Ens rätt måste med förutsägbarhet kunna säkras. Borgenärsskyddet anses vara det som är mest skyddsvärt. Skulle gäldenären eller den som innehar egendomen hamna på obestånd och flera borgenärer riktar krav på samma egendom är det av särskild vikt att de nödvändiga sakrättsliga åtgärderna vidtagits för att borgenären ska kunna göra gällande sin rätt.

Sättet att erhålla borgenärsskydd när egendomen finns i fysisk mening på är främst genom tradition samt att rådigheten i olika omfattningar avskärs från överlåtaren eller pantsättaren. Dessutom medför besittningsövergången publicitet. Syftet bakom traditionsprincipen anses vara att motverka borgenärsbedrägerier och enligt gällande praxis sker det nu främst genom att rådigheten skärs av i olika omfattningar. Givetvis bidrar tradition även till att stärka omsättningsskyddet i form av att skentransaktioner

---

⁹² Se NJA 2007 s. 652, 662.

möjligtvis försvåras. I många av gångerna blir det dock besvärligt att avgöra sakrättsfrågan genom besittningstagandet. Kanske tydligast ser man det här dilemmat i NJA 2007 s. 413 och NJA 2008 s. 684, där det traditionella⁹³ rådighetskravet ställer till med bekymmer för den som enligt sakrätten ska utge en viss egendom men genom att fullgöra det gör sig skadeståndsskyldig och även riskerar straffansvar.

Denuntiation verkar på linkande sätt som vid tradition att tillse att borgenärs- och omsättningsskyddet upprätthålls. Principen tillämpas i största utsträckning i situationer där egendomen inte finns i fysisk form. Kanske vanligast är att denuntiation som sakrättsmoment aktualiseras för enkla skuldebrev men även enkla fordringar. Denuntiationen medför att en transaktion blir publik, ställer ett krav på rådighetsavskärning men innebär kanske en mindre uppoffring

I kontrast till traditionsprincipen verkar denuntiationsprincipen på i grunden likartade sätt. I stället för att egendomen överlåts från överlåtaren till förvärvaren, som i sig skapar publicitet, sker förfogandeövergången genom en underrättelse. Genom denna ska överlåtaren avskäras från möjligheten att råda över objektet. På sätt och vis innebär denuntiation att en transaktion erhåller större publicitet än vid transaktion, då denuntiationen riktar meddelandet till tredje man eller till gäldenären. Vid tradition är det den fysiska befattningen som övergår, vilket kanske inte alltid tredje man eller gäldenären blir varse om. Därmed kan det i vissa situationer rimligen konstateras att denuntiation medför större offentlighet men samtidigt att uppoffringen i att denuntiera i förhållande att förflytta egendomen från A till B är lägre.

Beträffande rådighetskraven som båda framgår som centrala inom ramen för denuntiationsprincipen och traditionsprincipen kan det konstateras att HD är medvetna om vilka tänkbara utmaningar det kan föra med sig vid legitima transaktioner. För att underlätta och främja kommersiellt skyddsvärda transaktioner har HD i NJA 2007 s. 413 justerat rådighetskravet genom att väga in risken för att gäldenären eller företrädaren för denne ådrar sig skadeståndsskyldighet eller straffansvar genom att vidta traditionella sakrättsliga dispositioner. På samma sätt var HD pragmatiska i NJA 2007 s. 652 där avtalet gavs sakrättslig verkan när den ursprungliga överlåtelsen avsåg lös egendom. Förvisso involverade tvisten parter som på sätt och vis ingick i en gemensam ägarstruktur där tradition och ett effektivt rådighetsavskärning i praktiken vore problematiskt att uppnå, men det förtar inte faktumet att HD

---

⁹³ Med *traditionella* menas tidigare avgöranden och bedömningar i rådighetsfrågan.

även här var pragmatiska och valde en linje som de ansåg skulle bana vägen för att parter i likartade situationer ska ha incitament att företa legitima transaktioner.

De rättsfall som behandlats under avsnitt 3.5 är menade att ge läsaren en indikation på hur HD bevisligen agerat pragmatisk i syfte att underlätta för legitima transaktioner. Som nämnts ovan har HD ännu inte prövat frågan om sakrättsskydd för överlåtelse eller pantsättning av aktier där aktiebrev inte finns utgivna. I ovan fall tillskapade HD nya förhållningssätt för att underlätta för kommersiellt skyddsvärda transaktioner. Frågan kvarstår om domstolen skulle se på frågan om aktier med samma ögon eller om HD i stället skulle hävda att en sådan transaktion inte kan genomföras sakrättsligt.

4 Sakrättslig verkan när aktiebrev inte finns utgivet

4.1 Inledning

Detta kapitel kommer redogöra för de sakrättsliga verkningar som under en lång tid setts som självklara vid transaktioner av aktier för vilka aktiebrev inte finns utgivet. Inledningsvis kommer förarbeten och motiv till bland annat 1944 års aktiebolag samt dagens ABL behandlas. Efterföljande kommer ett par rättsfall behandlas där HD i olika fall valt att tillämpa denuntiationsregeln i 31 § SkbrL på situationer där tradition inte varit möjlig. Därefter kommer ställningstaganden inom doktrinen att analyseras där det kommer redogöras för uppfattningen av rättsläget. Kapitlet rundas av genom att redogöra för den sannolika orsaken till det idag oklara rättsläget genom att behandla en debattartikel och ett rättsfall.

4.2 Offentliga utredningar beträffande rättsläget

I förarbetena till 1944 års aktiebolag, kort tid efter införandet av SkbrL, framgår rättsläget beträffande överlåtelse och pantsättning av aktier för vilka aktiebrev inte utgivits vara tämligen tydligt. Avsnittet där lagberedningen uttalar sig om den sakrättsliga verkan vid överlåtelse och pantsättning, påtalas att det enligt svensk rätt inte finns något hinder mot att överlåta aktier där aktiebrev inte finns utgivet. Överlåtelse och rättsverkningarna därav skulle bedömas i analogi med 31 § SkbrL.⁹⁴ Traditionskravet när det fanns utgivna aktiebrev skulle enligt förslaget fortfarande gälla, men i det andra fallet föreföll det naturligt hos lagberedningen att deununtiation till styrelsen lämpade sig väl. Sakrättsskyddet skulle uppstå i samband med att styrelsen underrättas om överlåtelsen eller pantsättningen. Till följd av det tydliga ställningstagandet hos lagberedningen ansågs det inte att det fanns något behov av att tillskapa en ny regel om denuntiation i 1944 års aktiebolagslag. Lagberedningen motiverade detta enligt följande:

”Att upptaga regler i aktiebolagslagen angående överlåtelse och pantsättning av aktie i förevarande fall har lagberedningen med hänsyn därtill och, då en analog tillämpning av reglerna om enkelt skuldebrev synes naturlig, ansett icke böra ifrågakomma. Vid överlåtelse eller pantsättning kommer förvisso i regel skriftlig handling att upprättas. Och ofta torde väl vid

---

⁹⁴ Se SOU 1941:9 s. 174.

överlåtelse förvärvaren komma att påkalla överlåtarens medverkan till förvärvets införelse i aktieboken.”⁹⁵

Förvisso låg det även ett förslag av lagberedningen att inkludera att det i bolagsordningen fick intas ett förbehåll om att några aktiebrev inte överhuvudtaget fick utges.⁹⁶ Lagrådet ansåg sedermera att det inte fanns något praktiskt behov av att göra det möjligt att förbjuda att aktiebrev utgavs, varför sådan bestämmelse inte infördes i 1944 års aktiebolagslag.⁹⁷ Därmed är det möjligt mot den bakgrunden att lagberedningens bedömning inte avspeglar dagens rättsläge. Å andra sidan finns det inget som tyder på att lagberedningens uttalande angående analogin till 31 § SkbrL inte var menad att tillämpas ändå i fall där överlåtelse eller pantsättning företas utan förekomsten av aktiebrev. Dels genom lagberedningens uttalande om att en analogi till 31 § SkbrL syntes vara naturlig, dels att de i förening till det uttalandet ansåg att det enligt svensk rätt inte finns något hinder mot att överlåta aktier där aktiebrev inte förekommer.⁹⁸ Uttalandena kan givetvis tolkas på olika vis, men i allmänhet när något förefaller naturligt brukar det sägas att det råder en självklarhet.

Frågan angående denuntiation och analogi till 31 § SkbrL behandlades sedermera varken i motiven till 1975 års aktiebolagslag eller de till dagens ABL. Det var först i samband med ett förslag till ändring av ABL genom SOU 2009:34 som frågan såg dagens ljus igen. I utredningen betonas rättsläget vara *osäkert* beträffande möjligheten att uppnå sakrättsligt skydd i situationer där aktiebrev inte finns utgivet. Huruvida det är möjligt att uppnå sakrättsligt skydd genom överlåtelseavtalet, införande i aktieboken eller genom denuntiation i analogi med 31 § SkbrL behandlas här i ljuset av ett hovrättsavgörande med hänvisning till en debattartikel författad av Per Henriksson 2003.⁹⁹ Mot bakgrund härom framför utredningen baserat på rättsfallet och artikeln en tolkning att aktier möjligtvis inte kan godtrosförvärfas när aktiebrev inte finns utgivet eller att det är möjligt för en förvärvare att erhålla borgenärsskydd. Debattartikeln och hovrättsavgörandet kommer behandlas närmre nedan under avsnitt 4.5.

Frågan som bör ställas är följaktligen om uttalandena av lagberedningen i förarbetena till 1944 års aktiebolagslag står sig än

---

⁹⁵ Se SOU 1941:9 s. 175.

⁹⁶ Se Ibid s. 175.

⁹⁷ Se Prop. 1944:5 s. 128 f.

⁹⁸ Se SOU 1941:9 s. 174.

⁹⁹ Se SOU 2009:34 s. 189; RH 2004:77.

idag och om det senaste uttalandet förtar övriga utredningar och uttalandena inom doktrinen.

4.3 Analog tillämpning av 31 § SkbrL i rättstillämpningen

I praxis har HD tillämpat 31 § SkbrL analogt flera gånger vid överlåtelser och pantsättningar där transaktionsföremålet påminner om en enkel fordran eller öppen fordran.¹⁰⁰

I NJA 1971 s. 66 behandlas en situation där en bostadsrätt utmäts av Kronofogden och frågan är om en förvärvare uppnått borgenärsskydd genom överlåtelseavtalet. Av domen framgår att denuntiation till föreningens styrelse, i analogi med 31 § SkbrL, var nödvändigt för att förvärvaren skulle erhålla skydd mot överlåtarens borgenärer. HD tog härefter ett ytterligare steg i att utvidga den analoga tillämpningen av 31 § SkbrL i NJA 1972 s. 512. Här gör HD enligt Helander en sådan utvidgning som egentligen inte enligt förarbetena till SkbrL var menat.¹⁰¹ Avgörandet behandlar frågan om utmätning av andel i ett dödsbo. HD fann att en överlåtelse av andel i ett dödsbo måste fullbordas genom denuntiation till boutredningsmannen för att överlåtelsen skulle bli borgenärsskyddad. Vidare framgår det av NJA 1988 s. 257, som hänvisar till 1971 års fall, att en överlåtelse av hyresrätt kräver denuntiation till hyresvärden för att borgenärsskydd ska uppstå.¹⁰²

Det ska dock poängteras att aktier per definition inte är en fordran avseende ett visst belopp. Aktien ses snarare som en andels- eller delägar rättighet, vilka utgör en del av en förmögenhetsmassa.¹⁰³ En befogad fråga att ställa är huruvida aktieinnehav för vilka aktiebrev inte finns utgivet har likheter med en enkel fordran och därmed en analog tillämpning av 31 § SkbrL blir möjlig. En intressant reflektion torde väckas av rättsfallen ovan då HD visat genom sin praxis att bestämmelsens tillämpningsområde utvidgats och gjort 31 § SkbrL analogt tillämplig på andra egendoms- slag som på olika sätt påminner om enkla fordringar. Som Helander påtalar gjorde HD en analog tillämpning av 31 § SkbrL i NJA 1972 s. 512 som egentligen inte var avsedd enligt motiven, vilket talar för riktningen att en sådan analogi torde vara möjlig.

---

¹⁰⁰ Se avsnitt 3.4.

¹⁰¹ Se Helander (1984) s. 449.

¹⁰² Se Millqvist (2021) s. 159.

¹⁰³ Se Sandström (2023) s. 143.

4.4 Uttalanden i doktrinen

Det torde kunna fästas vikt vid riktningen som HD tar i NJA 1971 s. 66 och NJA 1972 s. 512 då fallen berör denuntiation i förhållande till juridiska personer. Beträffande andelsrätter i juridiska personer när dessa inte manifesterar sig i fysisk form anser Rodhe att ”en vedertagen uppfattning att man på överlåtelse av sådana rättigheter skall tillämpa 31 § skuldebrevslagen analogt”.¹⁰⁴ Överlåtelse av andelar i enkla bolag och handelsbolag har utöver Rodhes uttalande diskuterats flitigt inom doktrinen. Andelar i sådana juridiska personer som handelsbolag och enkla bolag utgör lös egendom och dessa manifesterar sig inte genom fysiska värdepapper. HBL innehåller inga bestämmelser om sakrättsliga moment vid överlåtelse eller pantsättning. Till stöd för Rodhes uppfattningen delar Helander likvärdig uppfattning. Mot bakgrund av framför allt NJA 1971 s. 66 och NJA 1972 s. 512 anser han att det vore svårt att föreställa sig att HD skulle tillämpa ett annat sakrättsligt moment vid överlåtelse av rättigheter i handelsbolag eller enkla bolag. Nial, Hemström & Stattin delar även samma uppfattning.¹⁰⁵

Rodhe uttalar sig även i frågan vid överlåtelse av aktier för vilka aktiebrev inte finns utgivet. Han är av uppfattningen att denuntiation till styrelsen i analogi med 31 § SkbrL ger sakrättsligt skydd vid godtrosvörvärv, med stöd i Henrik Hesslers uttalande.¹⁰⁶ Helander är vidare av uppfattningen att denuntiation till styrelsen för med sig sakrättslig verkan i fall där aktiebrev inte finns utgivet. Han anser att ”man får räkna med att denuntiationsregeln även gäller för aktier varå brev ej utfärdats”. Som stöd för ställningstagandet hänvisar han till Rodhe, som i sin tur utgår från det uttalandet som gjordes i SOU 1941:9 och faktumet att det under en lång tid fick stå helt oemotsagt inom det offentliga trycket.¹⁰⁷ Sandström anser att sakrättsligt skydd i förhållande till tredje man förmodligen uppnås genom principer om denuntiation till bolaget.¹⁰⁸ Walin, Millqvist & Persson delar ovan uppfattning och hänvisar bland annat till ovan angivna författare.¹⁰⁹

Det har även uppkommit motsatta åsikter inom doktrinen. Magnus Forssman anser, genom hans andra upplaga av boken *Företagsöverlåtelser: en introduktion till den legala processen*, att aktiebrev måste begäras ut och traderas vid en överlåtelse eller

---

¹⁰⁴ Se Rodhe (1985) s. 58.

¹⁰⁵ Se Helander s. 448 ff; Nial, Hemström & Stattin (2022) s. 224 f.

¹⁰⁶ Se Rodhe (1985) s. 58; Jfr Hessler s. 228.

¹⁰⁷ Se Helander s. 446 och fotnot 42; SOU 1941:9 s. 174 f.

¹⁰⁸ Se Sandström (2023) s. 159.

¹⁰⁹ Se Walin, Millqvist & Persson (2022) s. 109 f.

pantsättning för att transaktionen ska bli sakrättsligt skyddad.¹¹⁰ En intressant observation är att Forssman i den tredje upplagan av boken främst betonar vikten av att begära aktieboken i målbolaget i samband med en överlåtelse samt att få kontroll över alla utgivna aktiebrev (om så finns).¹¹¹ Sedan betonar han även att aktiebrev avseende samtliga aktier som överläts ska överlämnas till köparen för att förvärvaren ska erhålla sakrättsligt skydd mot överlåtaren. Forssman hänvisar i sin argumentation till Per Henrikssons debattartikel samt SOU 2009:34.¹¹² Carl Svernlöv intar en försiktig inställning till denuntiation och påtalar att en försiktig förvärvare alltid bör begära att aktiebrev utges som sedan traderas i samband med tillträdet.¹¹³

4.5 Sannolik orsak till ovissheten kring rättsläget

Av ovan kan det konstateras att det föreligger en ovisshet och oenighet kring huruvida det är möjligt att uppnå sakrättsligt skydd vid pantsättning eller överlåtelse av aktier för vilka aktiebrev inte finns utgivet. Av nedan följer en redogörelse av de omständigheter som enligt mig är grunden till det otydliga rättsläget.

4.5.1 RH 2004:77

I RH 2004:77 behandlas frågan om bättre rätt till aktier och huruvida ett giltigt godtrosförvärv ägt rum. Två parter, U.L och G.M skulle starta en fondkommission, fortsättningsvis verksamhetsbolaget. Detta skulle göras genom att G.M förvärvade 90 procent av aktierna i ett vilande bolag som sedan skulle ombildas till bolaget där verksamheten avsågs att bedrivas. Aktiebrev fanns utgivna för samtliga aktier. Enligt ett köpeavtal förvärvade G.M 2 700 aktier och 300 skulle stanna kvar hos det företag som tillhåll det vilande bolaget (STC). 600 av de 2 700 aktier som G.M förvärvade skulle därefter förvärvas av U.L. Den senare genomförde transaktionen av aktierna och erlade likvid för dessa till G.M men erhöll dock inga aktiebrev.

G.M och U.L hamnade sedermera i konflikt med varandra. G.M påkallade hävning av sitt köp mot STC, utan giltig hävningsgrund, av de 2 700 aktier han förvärvat av STC. Kort därefter ingicks ett överlåtelseavtal mellan STC och ett bolag som G.M kontrollerade, Euroskandic, som skulle förvärva samtliga 3000 aktier i verksamhetsbolaget. Aktieboken i verksamhetsbolaget

---

¹¹⁰ Se Forssman (2016) s. 187 f; uttalandet i SOU 2009:34 s. 189 som redogjorts för under avsnitt 4.2.

¹¹¹ Se Forssman (2021) s. 220.

¹¹² Se Ibid s. 232 f; Jfr Henriksson (JT 2004) s. 974 f; SOU 2009:34 s. 189.

¹¹³ Se Svernlöv (2006) Praktisk M&A del 3.

var förkommen och höll på att rekonstrueras, likväl var samtliga aktiebrev avseende aktierna förkomna, för vilka ett dödningsförfarande var pågående.

Hovrätten konstaterade att U.L. förvärvat aktierna av G.M. Frågan domstolen hade att ta ställning till var huruvida Euroskandic gjort ett sakrättsligt skyddat förvärv i förhållande till U.L. Domstolen framförde att ett godtrosvärv av aktier föreligger om säljaren är inskriven i aktieboken, ha aktiebrev i sin besittning och att säljaren ska överlämna de här till förvärvaren. Vidare anförde domstolen att köparen inte ska ha vetat om att säljaren saknade rätt att förfoga över aktierna samt att säljaren inte åsidosatt den aktsamhet som utefter omständigheterna skäligen borde ha iakttagits. Slutligen framförde domstolen att det är *förekomsten och hanteringen* av aktiebrev som är avgörande, varför U.L. fick bättre rätt till de 600 aktier han gjorde anspråk på och att ett giltigt godtrosvärv inte skett.

4.5.2 Per Henrikssons artikel

Per Henriksson, Jur. dr. sedan 2009, författade en debattartikel där han talar om sakrättsliga aspekter i samband med aktieöverlåtelser. Henriksson inleder artikeln genom att belysa aktiebrevens praktiska utmaningar, här risken att dessa inte hanteras på ett korrekt sätt samt att det är vanligt att breven förkommer. Därefter går han in på vad som gäller sakrättsligt i situationer där aktiebrev finns utgivet enligt 3 kap. 6 aktiebolagslagen (1975:1385).¹¹⁴ Sedermera kommenterar han situationen då aktiebrev inte finns utgivet. Han påpekar att enligt hans uppfattning skulle denuntiation då kunna komma i fråga, men ställer sig frågande om en sådan tolkning skulle utgöra gällande rätt.¹¹⁵ Han påpekar att, såvitt han kunnat finna, att frågan inte berörts varken i den associationsrättsliga eller sakrättsliga litteraturen.¹¹⁶ I det följande hänvisar Henriksson till RH 2004:77, där han påtalar att:

”Domstolen konstaterar särskilt att ”det är förekomsten och hanteringen av själva aktiebrev som är det centrala i bestämmelserna om godtrosvärv”. Högsta domstolen är sannolikt, liksom hovrätten, försiktig med att tillskapa yttre sakrättsliga

---

¹¹⁴ Denna lagbestämmelse återfinns i dagens 6 kap. 8 § ABL med samma innebörd.

¹¹⁵ Henriksson (JT 2004) s. 974.

¹¹⁶ Se dock den sakrättsliga uppfattningen inom litteraturen och HD:s snarlika analoga tillämpning av 31 § SkbrL under avsnitt 4.3 och 4.4. Frågan har förvisso inte behandlats direkt av HD.

moment när lagstöd finns för ett annat sakrättsligt moment, i detta fall tradition.”¹¹⁷

Han konstaterar sedan att gällande rätt torde vara att aktier som inte representeras av aktiebrev inte kan godtrosförvärfas eller skyddas mot överlåtarens borgenärer med stöd i hovrättsavgörandet. Henriksson avslutar med att påpeka att behovet är stort för ett yttre sakrättsligt moment som gör det effektivt för mindre bolag i sin hantering av aktier och påkallar lagstiftarens uppmärksamhet i att behandla frågan.

4.6 Sammanfattning

Genom SOU 1941:9 görs ett uttalande av lagberedningen som vid tidpunkten förefaller naturligt för lagstiftarna att 31 § SkbrL ska tillämpas vid aktiebrevslösa transaktioner. Uttalandet består och förblir oemotsagt inom det offentliga trycket ända fram tills nästan 70 år senare genom SOU 2009:34 där motsägelsen underbyggs av en debattartikel i Juridisk Tidskrift. I utredningen berörs frågan men något absolut ställningstagande görs inte huruvida denuntiation i analogi till 31 § SkbrL är giltigt vid pantsättning eller överlåtelse av aktier för vilka aktiebrev inte finns utgivet.

Inom rättstillämpningen har ännu frågan behandlats uttryckligen, men snarlika situationer har behandlats av HD där 31 § SkbrL tillämpats analogt. Särskilt intressant är de fall domstolen medgav denuntiation vid överlåtelse av bostadsrätt och andel i dödsbo. Fallen har båda berört juridiska personer och tredje män som på olika vis gör anspråk på de här. Andel i ett dödsbo och i en bostadsrätt utgör de facto en del av en viss förmögenhetsmassa i de juridiska personerna i fråga. Likväl anses det inom doktrinen att överlåtelse och pantsättning av sådana förmögenhetsmassor i enskilda bolag och handelsbolag torde kunna uppnå sakrättskydd genom analogi till 31 § SkbrL.

Frågan genom utredningen 2009 ställs dock på sin spets, vilket har väckt frågan åter till liv inom den juridiska litteraturen. Innan RH 2004:77 rådde det samförstånd inom doktrinen att denuntiation till styrelsen gav sakrättsligt skydd vid pantsättning och överlåtelse. Det var först i samband med Per Henrikssons artikel där han kommenterade hovrättsfallet där debatten tog fart. De som argumenterar mot att tillämpa 31 § SkbrL vid aktiebrevslösa transaktioner hämtar bevisligen sitt stöd ibland annat Henrikssons

---

¹¹⁷ Henriksson (JT 2004) s. 975.

artikel eller torde sannolikt i vart fall vara medveten om dess existens.

5 Sammanfattande diskussion och slutsats

Jag skulle ljuga om jag sa att det råder klarhet till hundra procent i hur frågan huruvida överlåtelse eller pantsättning av aktiebrev för vilka aktiebrev inte finns utgivet ger skydd mot överlåtaren eller pantsättarens borgenärer. Min uppgift är dock att i denna avslutande del ge er läsare en tydlig indikation på hur rättsläget de lege lata borde tolkas utefter det material som finns kring frågeställningen. Till dess att rättsläget förtydligas antingen av lagstiftaren eller av HD borde i praktiken en försiktig förvärvare eller panthavare begära att få aktiebrev i handen när en transaktion företas. Trots mitt råd att vidta försiktighet är jag starkt övertygad om att denuntiation är tillräckligt som sakrättsligt moment vid pantsättning eller överlåtelse av aktier för vilka aktiebrev inte utgetts och att utfallet vid en domstolsprövning vore detsamma.

Förut uppfattades rättsläget inte som osäkert. Lagberedningen ansåg på 40-talet att denuntiation till styrelsen i analogi med 31 § SkbrL var en naturlig ordning att tillämpa vid överlåtelse och pantsättning av aktier för att uppnå sakrättsligt skydd vid aktiebrevslösa transaktioner. Rodhe och Helander uttalar i enighet att följden av uttalandet av lagberedningen är att denuntiation medför sakrättslig verkan i de fall då aktiebrev inte finns utgivet. De som intar en ställning emot denuntiation som sakrättsligt moment är Forssman och framför allt Henriksson. Forssman hänvisar till bland annat SOU 2009:34, hovrättsavgörandet och Henrikssons artikel i sin argumentation. Sandström, Walin, Millqvist och Persson nämner varken artikeln, rättsfallet eller utredningen. Troligtvis är de medvetna om existensen av artikeln, avgörandet och förarbetet, men är ändå av uppfattningen att denuntiation till styrelsen för med sig sakrättslig verkan. Därmed kan sägas att det råder en övervägande samstämmighet inom doktrinen rörande rättsläget. De få som inte delar samma uppfattning hänvisar, såvitt jag kunnat se, samtliga till antingen RH 2004:77 och Henrikssons debattartikel i Juridisk Tidskrift. Det är enligt ovan därmed tydligt att osäkerheten kring frågan uppstod i samband med artikeln.

Henriksson uttalar att: ”Högsta domstolen är sannolikt, likt hovrätten, försiktig med att tillskapa yttre sakrättsliga moment när lagstöd finns för ett annat sakrättsligt moment, i detta fall tradition”. Som framgår av ovan behandlar RH 2004:77 situationen där aktiebrev finns utgivet för aktierna som är förkomna. Hovrätten har här enligt mig gjort en korrekt rättslig bedömning och

domstolen eller HD skulle i detta fall aldrig behöva tillskapa ett yttre sakrättsligt moment baserat på omständigheterna för att lösa tvisten. Hovrätten tillämpade gällande rätt genom att kräva tradition av existerande brev i och med att aktiebrev fanns utgivet för aktierna. I förevarande fall hade Hovrätten dömt lagstridigt om de frångick traditionskravet och tillskapade ett annat sakrättsligt moment. Hovrätten gav ett tillfredsställande underlag i hur bedömningen ska se ut i en situation där aktiebrev existerar. I och med att aktiebrev fanns utgivna var dåvarande 3 kap. 6 § ABL (numera 6 kap. 8 § ABL) tillämplig. Dessutom ser vi genom flertalet avgörande, särskilt de som anges under avsnitt 3.5 och 4.3, att HD flitigt och frekvent väljer att tillskapa yttre sakrättsliga moment för situationer och olika egendomsslag när domstolen anser det nödvändigt. Därmed är det enligt min uppfattning inte sannolikt att fallet går att applicera på situationer där aktiebrev i stället inte finns utgivna. Av den anledningen borde varken rättsfallet eller artikeln förta verkan från tidigare uttalanden i frågan beträffande denuntiation som giltigt sakrättsligt moment.

Numera har HD tillämpat 31 § SkbrL analogt i flera prejudice-rande fall och därmed angett att denuntiation fungerar som sakrättsligt moment vid bland annat överlåtelse av bostadsrätt, andel i dödsbo och överlåtelse av hyresrätt samtidigt som det inom doktrinen framförts, särskilt av Rodhe och Helander, att denuntiationsregeln även är tillämplig analogt på andelar i handelsbolag och enkla bolag. Gemensamt för de här är att de utgör en del av en viss förmögenhetsmassa. Det går här att delvis dra en likhet till aktier, vilka även utgör en andel av en viss förmögenhetsmassa. Däremot kan aktiebrev utfärdas för aktier som manifesterar rättigheterna till förmögenhetsmassan, medan för de övriga egendomsslagen kan det inte utfärdas något sådant säreget bevis. Andelarna i sig är dock abstrakta som inte går att ta på, varför det är troligt att HD även kunnat tillämpa 31 § SkbrL analogt även för aktier för vilka aktiebrev inte finns utgivet.

En intressant tolkning av lagberedningens uttalande i förarbetet till 1944 års lag är att de då inte ansåg det nödvändigt att införa regler om tradition eller denuntiation i lagen. Samma inställning hade lagstiftaren även när det beslöts om vad som skulle gälla avseende överlåtelse av aktiebrev i dagens ABL. Både i förarbetena till dagens ABL och 1944 års aktiebolagslag framgår att lagstiftaren tänkt att SkbrL är menad att komplettera ABL avseende den sakrättsliga aspekten. I och med att uttalandet i SOU 1941:9 fått stå oemotsagt är det dels av den aspekten, dels HD:s analoga tillämpning av 31 § SkbrL på andra förmögenhetsmassor är det långt ifrån otroligt att HD kunnat komma att tillskapa ett yttre

sakrättsligt moment som bygger på denuntiation till styrelsen i ett aktiebolag..

Genom att HD i NJA 2007 s. 413 sänkte kravet på rådgihetsavskärande vid inkråmsöverlåtelser mellan närstående bolag visar domstolen ett exempel på hur den på senare tid intar en pragmatisk ställning för att möjliggöra för legitima och skyddsvärda transaktioner. Skulle HD hållit fast vid den tills då enligt praxis gällande synen på rådgihetsavskärande vid överlåtelse av lös egendom vore sådana transaktioner väsentligen svårare att genomföra. Det är dock inte här fråga om att HD tillskapade ett yttre sakrättsligt moment, det var snarare fråga om en sänkning av kravet på rådgighet, men ändå med avvikelse från tidigare tydlig praxis på området. Däremot tillskapade HD ett yttre sakrättsligt moment genom NJA 2007 s. 652 genom att tillmäta förvärvaren skydd mot överlåtarens borgenärer genom avtalet. Utfallet motiverades av att ett krav på tradition skulle göra kommersiellt skyddsvärda transaktioner betydligt svårare om domstolen uppställde ett krav på tradition. Domstolen tillämpade här en ordning som överlag är främmande och ovanlig inom svensk sakrätt. Domstolen hade kunnat nå en annan slutsats, nämligen att förvärvaren kunnat omvandla egendomen till lösöre genom 2 kap. 3 § Jordabalken (1970:994) och därefter registrera maskinerna enligt LkL för att uppnå sakrättsligt skydd. Domstolen kände givetvis till denna lösning, men valde i stället att tillskapa ett nytt sakrättsligt moment.

Vid pantsättning av aktier för vilka aktiebrev inte finns utgivet medför denuntiation till bolagets styrelse samma grad av rådgihetsavskärande som tradition av aktiebrev. Ser vi till ändamålet bakom traditions- och denuntiationsprincipen så syftar båda principer framför allt att motverka borgenärsbedrägerier genom att förhindra förekomsten av sken- och efterhandstransaktioner genom vidtagandet av vissa åtgärder. En pantsättning genom denuntiation innebär att styrelsen denuntieras, som antecknar pantsättningen i aktieboken. Genom anteckningen blir det inte bara synligt för allmänheten och tredje man, dispositionen innebär även att rådgiheten avskärs från pantsättaren från att normalt kunna förfoga över aktierna. Skulle pantsättaren inte vara en person av ordning och reda och fundera på att pantsätta samma aktier en gång till kommer han efter denuntiationen vara förhindrad att göra det då styrelsen blir tvungen att sätta ner foten till förmån för den första panthavaren. Som Hessler påtalar innebär förfarandet en markering av en rättsdisposition som även blir synlig för tredje man. Enligt ABL står det dessutom fritt för överlåtare vid pantsättning att avtala om att utdelningsrätten ska tillfalla panthavaren

och i ytterligheten får även en rösträttsfullmakt utges som ger pantshavaren rätt att företräda aktierna vid bolagsstämma, vilket skär av rådigheten ytterligare. Enligt till exempel NJA 1956 s. 485 genom överlämnandet av nyckeln till en silo, är det tillräckligt för att normal rådighet anses avskuren, vilket torde uppnås jämförelsevis genom att pantsättarens förfogandebefogenhet avseende de pantsatta aktierna avskärs i samband denuntiationen till styrelsen. Skulle styrelsen mot förmodan agera i maskopi med pantsättaren och medverka till att samma aktier återpantsätts finns det en risk för den i styrelsen som genomför åtgärden att ådra sig straff- såväl skadeståndsansvar, varför risken för ett sådant agerande inte skärligen kan anses vara större än situationen att en styrelse till exempel utfärdar flera aktiebrev för samma aktier.¹¹⁸

Skulle en överlåtelse av aktier företas för vilka aktiebrev inte finns utgivet medför denuntiation till styrelsen att överlåtarens omedelbara och fullständiga rådighet avskärs. Detta dels i samband med denuntiationen såväl som införandet av den nya ägaren i aktieboken, vilket avskär överlåtaren från att åberopa samt nyttja de förvaltningsbefogenheter och de ekonomiska befogenheterna som är knutna till aktieägandet. I samband med att överlåtelsen blir styrkt av lämplig handling så som ett giltigt signerat aktieöverlåtelseavtal finns det få materiella grunder som styrelsen skulle kunna vägra införandet av den nya ägaren på i aktieboken. Dessförinnan kan även förvärvaren säkerställa hos styrelsen i och med aktiebokens offentlighet att några formella hinder för förvärvet inte föreligger, så som hembuds rätt eller att aktierna är belastade med panträtt eller att aktiebrev skulle finnas för aktierna. Denuntiation fungerar dessutom effektivt i att motverka dubbelöverlåtelser. När parterna i samråd vid tillträdet denuntierar styrelsen, likt vid pantsättning, gör överlåtaren en uppoffring som i sig skapar publicitet att en aktietransaktion ägt rum. Styrelsen är sedermera medveten om överlåtelsen, vilket även här innebär en uppoffring för överlåtaren genom att förfogandemöjligheten över aktien då inskränks. Skulle en andra förvärvare kontakta styrelsen för att göra gällande sitt förvärv blir denna omedelbart informerad om att detta inte är möjligt, och får då goda möjligheter att avbryta transaktionen.

Avslutningsvis kan sägas att ovissheten kring rättsläget högst troligt uppstod i samband med att debatten tog ny fart i anknytning till Henrikssons debattartikel i Juridisk Tidskrift. Av ovan har slutsatsen hamnat i att varken debattartikeln eller hovrättsavgörandet RH 2004:77 förtar den äldre utredningen och uttalandena inom doktrinen. Denuntiation till styrelsen, både vid pantsättning

---

¹¹⁸ Se avsnitt 3.5.1.

och överlåtelse, medför att en rättsdisposition manifesteras och uppfyller samt tillgodoser de krav och ändamål som tradition uppställer och ger därmed lika goda förutsättningar till att omsättnings- och borgenärsskygget efterses. Med beaktande av ovan medför denuntiation till bolagets styrelse högst troligt att sakrättsligt skydd uppstår mot överlåtaren och pantsättarens borgenärer i fall där aktiebrev inte finns utgivna och det här lämpar sig väl.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1936:2 Med förslag till lag om skuldebrev m.m.

Prop. 1944:5 s. 128 Med förslag till lag om aktiebolag, m.m.

Prop. 2004/05:85 Ny aktiebolagslag

Prop. 2022/23:139 Digitala bolags- och föreningsstämmor

Statens offentliga utredningar

SOU 1935:14 Lagberedningens förslag till lag om skuldebrev m.m.

SOU 1941:9 Lagberedningens förslag till lag om aktiebolag m.m.

SOU 1974:55 Utsökningsrätt: förslag

SOU 2001:1 del II Ny aktiebolagslag

SOU 2009:34 Förenklingar i aktiebolagslagen m.m.

SOU 2015:18 Lösöreköp och registerpant

Litteratur

Adlercreutz, Axel & Lindskoug, Patrik, *Finansieringsformers rättsliga reglering*, 6., uppl., Studentlitteratur, Lund, 2020.

Citerad: Adlercreutz & Lindskoug (2020)

Arvidsson, Niklas, *Aktieägaravtal: särskilt om besluts- och överlåtelsebindningar*, Thomson Reuters Professional, Diss. Lund: Lunds universitet, 2010, Stockholm, 2010.

Citerad: Arvidsson (2010)

Andersson, Sten, Johansson, Svante, Skog, Rolf, *Aktiebolagslagen, del I: En kommentar, med supplement*, 18 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 2023.

Citeras: Andersson, Johansson och Skog (2023)

Forssman, Magnus, *Företagsöverlåtelser: en introduktion till den legala processen*, 2 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2021.

Citerad: Forssman (2021)

Forssman, Magnus, *Företagsöverlåtelser: en introduktion till den legala processen*, 2 uppl., Wolters Kluwer Sverige, Stockholm 2016.
Citerad: Forssman (2016)

Göransson, Ulf, *Besittning och rådighet – är det samma sak?* i Lambertz, Göran, Lindskog, Stefan, Möller, Mikael (red.), *Festskrift till Torgny Håstad*, 1. uppl., Iustus, Uppsala, 2010.
Citerad: Göransson (2010)

Helander, Bo, *Kreditsäkerhet i lös egendom*, Norstedts, Stockholm, 1984.
Citerad: Helander (1984)

Hessler, Henrik, *Allmän sakrätt. Om det förmögenhetsrättsliga tredjemansskyddets principer*, Norstedts, Stockholm 1973
Citerad: Hessler (1973)

Håstad, Torgny, *Sakrätt avseende lös egendom*, 6., omarb. uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 1996.
Citerad: Håstad (1996)

Johansson, Svante, *Svensk associationsrätt i huvuddrag*, 13 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2022.
Citerad: Johansson (2022)

Kleineman, Jan: "Rättsdogmatisk metod", s. 21-46. I Nääv, Maria – Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. 2 uppl., Lund 2018.
Citeras: Kleineman (2018)

Millqvist, Göran, *Sakrättens grunder – En lärobok i sakrättens grundläggande frågeställningar avseende lös egendom*, 9 uppl., Stockholm: Nordstedts Juridik AB, 2021.
Citerad: Millqvist (2021)

Myrdal, Stefan, *Borgenärsskyddet: Om principerna för skyddet mot överlåtarens och pantsättarens borgenärer*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2002.
Citerad: Myrdal (2002)

Nial, Håkan, Hemström, Carl & Stattin, Daniel, *Om handelsbolag och enkla bolag*, 5 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2022.
Citerad: Nial, Hemström & Stattin (2022)

Ramberg, Christina – Beshar, Alexander – Carlson, Laura – Croon, Adam – Granmar, Claes – Kleist, David – Leviner, Pernilla – Norée, Annika: *Rättskällor - en introduktion i kritiskt tänkande*, Uppsala 2018.
Citeras: Ramberg m.fl. (2018)

Rodhe, Knut, *Handbok i sakrätt, Norstedts Juridik*, Stockholm, 1985.
Citerad: Rodhe (1985)

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*. 5 uppl., Uppsala 2021.
Citerad: Sandgren (2021)

Sandström, Torsten, *Svensk aktiebolagsrätt*, 8 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2023.
Citeras: Sandström (2023)

Skog, Rolf, *Rodhes Aktiebolagsrätt*, 27 uppl., Norstedts Juridik, Uppsala, 2023.
Citerad: Skog (2023)

Walin, Gösta, Millqvist, Göran, Persson, Annina, *Panträtt*, Norstedts Juridik, Stockholm 2022
Citerad: Walin, Millqvist, Persson (2022)

Tidskrifter

Flodhammar, Gunnar, *Aktieöverlåtelse och aktieägarens rättigheter*, Svensk Juristtidning 1986 s. 29.
Citerad: Flodhammar (SvJT 1986)

Henriksson, Per, Aktiebrev, aktiebok och sakrätten, Juridisk Tidskrift 2003/04 s. 974
Citerad: Henriksson (JT 2004)

Myrdal, Staffan, Oklarheter med traditionsprincipen, Svensk Juristtidning 2013 s. 1074.
Citerad: Myrdal (SvJT 2013)

Övrigt

Elektroniska källor

Svernlöv, Carl, *Praktisk M&A del 3: Tillträde – Ur ett svenskt och internationellt perspektiv*, tillgänglig: <https://www.infotorgjuridik.se/premium/mittijuridiken/praktikerartiklar/article142556.ece>, senast besökt 2024-01-02.
Citerad: Svernlöv (2006)

Rättsfallsförteckning

Hovrätten

RH 2004:77

Högsta domstolen

NJA 1925 s. 130

NJA 1929 s. 64

NJA 1956 s. 485

NJA 1971 s. 66

NJA 1972 s. 29

NJA 1972 s 512

NJA 1988 s. 257

NJA 1989 s. 705

NJA 1995 s. 367

NJA 1996 s. 52

NJA 1998 s. 379

NJA 1998 s. 545

NJA 2007 s. 413

NJA 2007 s. 652

NJA 2008 s. 684